

Přítomnost

ROČNÍK XI

V PRAZE 1. SRPNA 1934

Za Kč 2.—

Dolfussovo dílo

ZDENĚK SMETÁČEK

Skutečná hodnota daňových nedoplatků

Univ. doc. dr. JOS. GRŇA

Kolchozné či mužické panství?

Od Luthera k Hitlerovi

WALTER TSCHUPPIK

Švejkův bratr

OTTO RÁDL

Francouzští intelektuálové o rozhlase

IVO DUCHÁČEK

Nacionalismus? — Trpké chvíle komunistů — Kritika socialismu — Ochromená
Společnost národů — Tak zvané filmové aktuality — Henleinův prapor

NOVÝ SVĚT

KNIHOVNA NOVÉ EVROPY

KTEROU REDIGUJE FERDINAND PEROUTKA

SOUSTŘĚDUJE KNIHY NEJÚSPĚŠNĚJŠÍCH SVĚTOVÝCH AUTORŮ

Svazek 1. E. M. REMARQUE:	Cesta zpátky	Brož. Kč 25 ⁻ . Váz. Kč 35 ⁻
Svazek 2. LOUIS FERDINAND CÉLINE:	Cesta do hlubin noci	6. vydání Brož. Kč 65 ⁻ . Váz. Kč 80 ⁻
Svazek 3. LION FEUCHTWANGER:	Válka židovská	3. vydání Brož. Kč 52 ⁻ . Váz. Kč 64 ⁻
Svazek 4. - 5. LION FEUCHTWANGER:	Úspěch	2 svazky Brož. Kč 59 ⁻ . Váz. Kč 89 ⁻
Svazek 6. LION FEUCHTWANGER:	Oppermannovi	Brož. Kč 45 ⁻ . Váz. Kč 57 ⁻
Svazek 7. FRANZ VERFEL:	Čtyřicet dnů Hory Mojžíšovy	V tisku
Svazek 8. LOUIS FERDINAND CÉLINE:	Církev	V tisku
Svazek 9. LION FEUCHTWANGER:	Josefus Flavius	Připravuje se

Dosud vyšlých 6 svazků stojí brož. Kč 246⁻, váz. Kč 325⁻. Dodá každý knihkupec a FR. BOROVI, PRAHA

OBSAH 30. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: TH. NEUHOFF: Hospodářská bilance Hitlerova. — OTTO RÁDL: Švejkův bratr. — ALEXANDER MATUŠKA: Portréty slovenských spisovatelův. — PAVEL NAUMAN: Kvart, čili o novém epatantismu. — ZDENĚK SMETÁČEK: Socialismus vážný a méně vážný. — Trpké naučení. — Moderní byrokracie. — Dva se hádají. — SE. — Vady kontingentu a zanedbaný propagační film. — Socialisace dolů a Národní rada. — Sponof a požos. — Gajda mravokárce. — Hlas občana ke sporu mezi vládou a parlamentem.

Přítomnost

za redakci odpovídá **Ferd. Peroutka**

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVI V PRAZE II., NÁRODNÍ TRÍDA 18
Telefon číslo 390-51 až 54 — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622
PŘEDPLATNÉ NA ROK Kč 100.—, NA PŮL ROKU Kč 50.—,
NA ČTVRT ROKU Kč 25.—, JEDNOTLIVÁ ČÍSLA Kč 2.—
Užívání nov. známek povoleno řed. pošt a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 10/1. 1924

Podací úřad Praha 25

TISKEM KNIHTISKÁRNÝ ORBIS, PRAHA XII., FOCHOVA TRÍDA 62

Přítomnost

ROČNÍK XI

V PRAZE 1. SRPNA 1934

ČÍSLO 31

Dollfussovo dílo.

Každý veřejně činný člověk a zvláště politický vůdce žije v myslích lidí ve dvou podobách, v jedné soukromé a v jedné veřejné. Soukromá podoba je známa jen více nebo méně úzkému kruhu jeho přátel, kteří ho znají z osobního styku, veřejná podoba koluje v širokém obecnstvu, které onoho vůdce namnoze ani nevidělo. Ty dvě podoby se často velmi liší. Člověk v soukromém životě velmi mírný vypadá v očích veřejnosti jako krvežíznivec a panovačný osobivec bývá oslavován jako laskavý otec vlasti a přítel chudého lidu. Pomysleme jen na rakouského kancléře, právě žalostně skončivšího státnickou dráhu: před několika měsíci nám ho noviny líčily jako dravou šelmu, dnes o něm píší jako o čestném muži, který až do posledního dechu poctivě sloužil své zemi. To není jen rozpor pocházející z různého politického zaujetí. To závisí také na tom, že při různých příležitostech uplatňujeme více buď veřejný anebo soukromý obraz vynikajícího člověka. Při jeho smrti obyčejně trochu oprášíme a postavíme na oči dojaté veřejnosti obraz soukromý, to jest vzpomínáme víc na nebožtíkovy osobní vlastnosti, na jeho povahu, jeho zvyky, záliby a nedostatky, tak jak je znal okruh jeho osobních známých. To všecko se na veřejném obraze ztrácí někde hluboko v pozadí. Tady už totiž neposuzujeme člověka podle jeho osobních rysů, nýbrž podle výsledků jeho práce. Neptáme se, byl-li mírný nebo zlostný, nýbrž co udělal. Nezáleží nám na tom, co zamýšlel, nýbrž jak to nakonec dopadlo. Nanejvýš si řekneme, že jeho politika nebyla celá výsledkem jeho úmyslů, ale také dílem shody a náhody, a připustíme to jako polehčující okolnost, Odpovědnost však vždycky padá na toho, kdo onu politiku kryl svým jménem.

Dollfuss je rozhodně spíš nešťastnou obětí politické hry než záměrným strůjcem osudu svého a své země. Udělal několik počátečních kroků a rozpoutal tím síly, které ho vlekly až do náručí smrti. Tento malý muž stál se svou zemí tváří v tvář otázce, jejíž velikost my v našich poměrech ani dost dobře nechápeme: zříditi pevnou a trvalou vládu. To se zdá neobyčejně lehké tam, kde jsou společenské síly jakž takž v rovnováze, ale je to věc nad síly jediného člověka tam, kde je země rozdělena v nelítostně zápasící frakce a kde jsou rozpory ještě zvětšovány vlivy mocných sousedů. Rakousko má neštěstí, že je po válce doslova trháno těmito dvojnásobnými protiklady. Stojí tam proti sobě nejen zaostalý venkov a průmyslová města, nejen starorakouský klerikalismus a marxistický socialismus, nejen pohanství hákového kříže a domácí folkloristické katolictví, nýbrž i přitažlivost velkého souseda a lokální patriotismus. Na rakouské půdě zápasí také Německo s Itálií a myšlenka svobody a sebeurčení s autoritářstvím všeho druhu. To všecko je dokonale změteno, proplétá se to, přeskupuje a

mění fronty, takže už to časem vypadá jako válka všech proti všem. Vytvořit v tomto zmatku něco, co by zasluhovalo jméno vlády, by stačilo učinit svého původce nesmrtelným v řadě politických geniů.

Dollfuss se pokusil o tuto složitou a nevděčnou úlohu, která byla tím těžší, že šlo nejen o utvoření pevné vlády, nýbrž také o vyvolání státního vědomí v rakouských občanech a o skutečnou vůli k samostatnosti. Když kancléř začínal svou práci, měl před sebou čtyři hlavní síly: klerikalismus, monarchismus, hitlerismus a socialismus. To byly základní ingredience, které se vařily v kotli rakouské politiky. Uznějme, že to nebyla lehká práce, uvařit z nich něco jednotného. Nešly dobře dohromady. Bylo nutno některé vyloučit a proto se rozhodnout mezi nimi. A tady se počíná osobní podíl vedoucího politika na utváření osudu země. Síly, s nimiž jest státníkovi zacházeti, jsou obyčejně dány. Nemůže mnoho měnit na jejich existenci, aspoň ne v krátké době. Závisí však na něm, co s nimi učiní, kam je zaměří, zdali jich využije pro sebe anebo proti sobě. Tady může začít kritika vlastního Dollfussova díla. Co jsme posud podali, byl jen objektivní obraz politické rozervanosti, jejíž vznik nelze dobře klást za vinu jednotlivému člověku. Ale jest docela v moci jednotlivce, jak si v této rozervanosti počíná.

Byla-li axiomem Dollfussovy politiky samostatnost Rakouska, byl z jeho politického počtu už napřed vyloučen nacionální socialismus, jehož prvním článkem víry bylo připojení k Německu. Byli bychom tedy čekali, že se Dollfuss postaví na opačný programový pól, že zavrhne všecku ideologii a praxi hitlerismu, že zachová parlamentarismus, že se pokusí o sloučení všech protihitlerovských prvků, slovem, že se vynasnaží učinit z Rakouska německý demokratický stát (při čemž je důraz na slově demokratický). K svému překvapení jsme však viděli, že Dollfuss čím dál tím víc směřuje k pokusu o jakousi homeopatickou léčbu rakouské nemoci. Přijal z hitlerovské ideologie i praxe, co jen se dalo, a zamíchal to s domácím politickým folklorem. Jeho napodobivost šla až do komických podrobností. I ten hákový kříž se mu hodil. Přidala se na každém jeho konci nožička a byl hotov křesťanský emblem vlastenecké fronty. Jednotný dojem z toho za hranicemi byl: zřízením domácího fašismu se má čelit příchodu fašismu zahraničního. A nebyli z toho jistě moudřejší ani chudáci rakouští občané. Ve Štýrsku přestoupila domobrana, základní kámen režimu, k hitlerismu. Teď právě byl zatčen prof. Hugelmann, vynikající člen křesťansko-sociální strany, protože pracoval pro hitlerovce. Jestliže v samém srdci organizací, v nichž režim viděl hlavní oporu proti nacionálnímu socialismu, byly možné takovéto podivné záměny, soužití a přeběhlictví, nesvědčí to právě o tom, že by stateční hitlerobijci měli v hlavách jasno. Vynikajícím kouskem střeďečních pučistů bylo to, že si oblékli vojenské uniformy. To je skoro symbol. V Rakousku, jak se zdá, nepůsobí politické převlé-

kání obtíží a málu lidem je asi jasno, proč nosí kabát, jež mají právě na sobě.

Je tedy velká otázka, zdali Dollfuss pro své spojení sáhl právě tam, kde byla největší ochota sloužit jeho hlavnímu politickému cíli. Tím, že se tak jednostranně opřel o krajně pravé živly, nejen způsobil zmatek v rakouských hlavách, ale také znamenitě zúžil svou politickou základnu a vyloučil z ní ty, o jejichž odporu k hitlerismu nemohlo být nejmenší pochybnosti, totiž sociální demokráty. To je dostatečně známá, smutná a pro Rakousko ostudná historie z února tohoto roku. Ať už je možno austromarxismu cokoli vytýkat vzhledem k jeho historii, nikdo nemůže říci, že by byl po německém převratu kladl nějaké nemožné požadavky a že by nebyl ochoten k součinnosti. Naopak, nabízel se k ní a byl připraven za ni a za rakouskou samostatnost platit kusem své pravověrnosti. Z nepochopitelných důvodů byl Dollfussem soustavně odmítán, ačkoli byl odhodlán přizpůsobit se i jeho stavovské ideologii. Dollfuss se rozhodl, učiniti z tohoto přirozeného spojence raději zapřisáhlého nepřitele. Snad už tu spolupůsobil také vliv jeho velkého našeptávače, který se sice brání podezření, že by chtěl vyvážet své doktriny, ale za to tím horlivěji exportuje své metody, a snad si tu pod Dollfussovou firmou někdo svezl i svůj osobní a stranický obchůdek. Dollfussovi ovšem připadla odpovědnost, a právem. Aktivní saldo, s nímž vláda vyšla z tohoto autoritativního účtování, bylo nanejvýš problematičké. Přes noc se stala takřka cizincem ve hlavním městě a z Hitlerových nepřátel nadělala přihlížející neutrály, ne-li tu a tam dokonce spojence. I v tom se ukázal Dollfuss otrockým napodobitelem Hitlerovým, že nejbouřlivějším činem jeho vlády byl boj proti „marxismu“. A srovnáme-li odhodlanost, s jakou vláda bojovala proti tomuto „nebezpečí“, s energií, kterou vyvinula proti směru, ohrožujícímu samé její bytí i bytí rakouské samostatnosti, podíváme se, kolik neočekávaného zápalu se ukázalo v případě prvním a kolik nepochopitelné ležérnosti v druhém. Teprve teď, po kancléřově smrti, si vláda vzpomněla, že by mohli být nepřátelé rakouské samostatnosti nejen mezi továrními dělníky, nýbrž také mezi řediteli. Ale vsaďme se, oč chceme, že tentokrát neprojeví takovou horlivost ve stavění šibenice.

Zvláštní — v obojím smyslu zvláštní — úloha připadla v těchto pohnutých událostech rakouskému katolicismu. To prý byla ideová páteř Dollfussova režimu, to byl hlavní prvek, který měl přispět k vytvoření rakouského státního vědomí a rakouské odlišnosti. „Pražský večerník“ si mohl od začátku čelist vykrotit samou chválu křesťanského kancléře. Konečně zase jeden křesťanský státník! Měl by být se svou chválou opatrnější. Ať poví, kdo může, čím se tento křesťanský režim liší od fašistického pohanství? Od samého jeho vzniku je jeho podstata zahalena tajemnou mlhou, a ať namáháme oči sebe víc, nemůžeme postřehnout druhové znaky, jež by nám v něm odlišily katolictví od fašismu. Ale to už je patrně osud katolicismu, že čím víc nábožensky slábne, tím víc se stává kořistí nejpřízemnější politiky. Připočteme-li k tomu fakt, že rakouský katolicism byl už před válkou (svorně s naším) uznán za nejhorší, nezbude nám na tomto zjevu mnoho záhadného.

Přehlížím-li tedy výsledky Dollfussovy diktatury, nechápu mnoho z nadšené chvály, kterou světový tisk zahrnuje jeho politické dílo. Patrně tento tisk zaměňuje veřejný obraz zesnulého s obrazem soukromým, jak jsme o tom mluvili na začátku. Politický pozorovatel však nemůže zapomenout na hromadu dělnických mrtvol, na bouchání pum a podkopů po celé zemi, na prázdné cizinecké hotely a na ustavičné rozechvění, v němž země žije. Tuto diktaturu už pomalu rozčiluje i prasknutí duše u pneumatiky. A s vynášenou silou a přisností režimu podivně kontrastuje střeďeční událost. Stovka potřeštěnců si za bílého dne zajede do kancléřského úřadu, odstřelí kancléře a pan Fey, železný muž režimu, který kosil kanonádou do činžáků marxistické rebely včetně žen a dětí, u toho dělá nedobrovolnou asistenci; musí se zdvořile chovat k hrstce syčáků a ještě jejich jménem vyjednávat s balkonu. Dollfussova žalostná smrt tu zachraňuje diktaturu před smrtelnou blamáží. Nad kancléřovou mrtvolou se svět zapomíná z plných plic smát železné vládě, jejíž členové si musili dát líbit několikahodinné uzamčení na klíč ve svých kancelářích. Nebýt při tom té hloupě sprosté vraždy, neměla by diktatura po druhé mnoho co ztratit na své důstojnosti.

To je ovšem diktatura rakouská, jakási diktatura talmi a en miniature. Ale oč jsou na tom lépe mocní diktátoři sousední, kteří se nesmějí odvážit za hranice své země? Kdy ti si budou moci dovolit spát bez revolveru pod poduškou? A kdy se dočkají vědomí, že se jejich pracně a násilně vybudované dílo najednou nezhroutí jako domek z karet? Zdeněk Smetáček.

p o z n á m k y

Nacionalismus?

Čteme někdy, že nacionalismus je na pochodu, u nás i v cizině. V Itálii, v Německu, Rakousku a jinde. Vlastenci, kteří z událostí v Itálii, Německu a j. dokazují, že nacionalismu přibývá, dokazují, že nacionalismus je souručenství všech jednotlivců v národě. — Jak to však vypadalo a vypadá v Německu a Rakousku? Jménem nacionalismu, lásky k vlastní zabitel Němce Němce. Nejprve Němec-nemarxista zabíjel v říši Němce-marxisty. Podobně v Rakousku při únorových bouřích; Němec-marxista byl Němcem, kterého vedl Dollfuss a Fey, postaven mimo zákon a postaven ke zdi. Ale ti, kterým se někdy zdá, že spravedlnost pracuje pomalu, viděli — v Německu i Rakousku — jak někdy rychle se otočí kolo dějin, kolo států a státníků. — Přichází 30. červen v Německu a do dnes nevíme, kolik bylo těch Němců z SA, kteří byli zavražděni — zase Němci. A kdo zabíjí Dollfusse? Zase je to Němec, který se domnívá, že jedná jako nacionalista, jako vlastenec. Jménem nacionalismu vraždí Němec Němce. Jménem nacionalismu vraždí Němec — marxistu, Němce z SA, Němce Dollfusse. — Jest možno tento řetěz vražd, řetěz zabíjení Němce Němcem uváděti na důkaz toho, že vlastenecká myšlenka je na postupu? Nebylo by spíše správné položit si otázku, k jakým zrudnostem a strašlivostem vede chorobný nacionalismus? Německo a Rakousko učinilo z vraždy nástroj nacionalismu. Není to důvodem, aby ti u nás, kteří tolik křičí po nacionalismu, se zamyslili nad tím, na jakou šíkmou plochu se mohou dostatí nacionalisti? V. G.

Trpké chvíle komunistů

Trpké chvíle prožívají komunisté od té doby, co československá republika uznala SSSR de jure. Pro komunistickou stranu a pro komunistický tisk nastala těžká chvíle: jak to máme říci svým lidem? Byla tu velká chuť strčit hlavu do písku a dělat, jako by se nic nestalo. Ale to dělá pštros a je proto považován za velmi hloupého. Volila se tedy jiná tak-

tluka: vykládalo se, jak československá republika musila kapitulovat před rostoucím mezinárodním vlivem SSSR. Ale čteme-li nástupní projev sovětského vyslance, čteme-li jeho interview o tom, jak si představuje vyhlídky spolupráce SSSR a republiky československé, nemáme dojem, že by k tomuto normalisování poměru došlo pod nějakým tlakem. Komunistická strana až dosud ličila československou republiku jako výlupek kapitalistické nedobroty, jako stát, který jen jen čeká na příležitost, aby se mohl účastnit imperialistického tažení proti sovětům. Ruský vyslanec naproti tomu oceňuje vynikající roli, kterou hraje naše republika v Evropě a zdůrazňuje, že v boji o zabezpečení evropského míru zájmy Sovětského svazu a Československa jsou totožné. Jde o dvě země, mezi nimiž není žádných sporů nebo rozporů. — Jak tohle mají komunisté říci svým lidem, když po celá léta říkali svým lidem něco docela jiného? — Jak mají sdělit svým lidem to, co ruský vyslanec říká o možnostech a nutnosti prohloubení kulturních styků obou států? Uvedl m. j. že se také v SSSR ví dnes o Československu nepřiměřeně málo, a to, co je známo, ani zdaleka není známo z původních pramenů. — Mnoho našich lidí bylo již v SSSR, aby na vlastní oči poznali, jaké to vlastně v SSSR jest. Doufejme, že nyní častěji zavítá i ze SSSR studijní zájezd k nám. Bude to na prospěch našich vzájemných vztahů a — ke škodě našich komunistů. Budou-li k nám více lidé jezdit ze SSSR, poznají, jak málo u nás známe komunisty a jak chatrná jest celá jejich politika. Na takovou velkou vzdálenost, jako jest vzdálenost Praha—Leninhrad se to ztratit, ale budou-li komunisté ze SSSR sledovat nějaký čas činnost vůdcovské garnitury našich komunistů, pak sotva budou o nich psát zpět do SSSR se sympatiemi. Naši komunisté jsou pravým opakem bolševiků ze SSSR a kdyby v SSSR režim komunistický se skládal z našich komunistů, trval by nejdéle od pondělka do neděle. Přes vše, co nás od SSSR dělí, byla to jeho pracovní a pracující aktivita, jeho chuť budovat a tvořit, jeho chuť do práce a organizace, která působila, že práce SSSR byla živě sledována. S našimi komunisty to bylo opačně; není u nich jediného kladu, který bychom mohli uznati a zejména nenajdeme u nich vůdcovské garnitury. V tom jsme měli štěstí, že naši komunisté nenašli vůdce, který by byl schopen vésti lidové a masové hnutí. Komunistická strana u nás vypadala jako terrarium, jehož obyvatelé se jeden za druhým požírají. V tomto směru prokázali naši komunisté velmi špatnou službu SSSR, neboť nedivíme se, že mnohý se na SSSR díval velmi zle, když měl na mysli naše, československé komunisty, kteří nyní prožívají své trpké chvíle, když vidí, že RČS a SSSR se dohodly. V. G.

Kritika socialismu

Úvahy o socialismu u nás mohou dlouho a právem navazovat na vzpomínky na III. Dělnickou olympiádu. Podala obraz jednoho proudu socialistického; ne jednotlivci, ale masy v pravém slova smyslu ukázaly tu svoji oddanost k myšlence socialismu, svoji ukázněnost, svoji obětavost. Nesocialistický novinář, který viděl tuto olympiádu, bude cítiti rozpaky, bude-li psát o zkomírajícím socialismu, o zkomírajícím marxismu u nás, neboť tato Dělnická olympiáda byla obrazem všeho jiného, jen ne zkomírajícího socialismu. Byla obrazem plného života.

Ale mnozí si právě při této olympiádě položili otázku: je-li tato olympiáda dobrým vysvědčením pro masy socialistické, dovede-li socialistická strana dobře využití dobrého materiálu, který tu evičil, který tu pochodoval, který tu pracoval obětavě a nadšeně? Takovou otázku položil si na př. A. Kopal v „Činu“, který se na ni dívá s hlediska poměru DTJ k sociálně demokratické straně a ad vocem politické strany dospívá k závěru, že politické hnutí nedovedlo využití mravních sil, statečnosti a odhodlanosti členstva, že slevuje často pod rozumnou hranici a co nejhorší, bez jakékoliv náhrady. — Podobnou kritiku čteme v „Dělnické Osvětě“, orgánu „Dělnické Akademie“. Jest tak ostrá, že s chutí byla uvedena v „Poledním Listě“ i „Národních Listech“:

„V poslední době jsme měli v soudružském tisku příležitost čísti řadu projevů, které nepotěšily žádného socialistu. Byli jsme na ně i upozorňováni z řad čtenářstva, abychom jim věnovali pozornost. Bylo to především stanovisko k tiskové novele a zmocňovacím opatřením, která se nesnášejí s demokratickým řádem a tím méně socialistickým přesvědčením. Horlivost, kterou projevovali někteří obránci z řad socialistických, je zjevem, jež si neumíme jinak vysvětlit než obavou před ztrátou posic, vlivu, hodností. Lidé, kteří se pomalu stávají bachovštější než Bach, trpí očným

zákalem, který jim znesnadňuje vidět, že demokracie nepadá právě s jejich nedemokratickými činy. Před demagogickou kritikou a nespokojeností různých vrstev se neubráníme výjimečnými opatřeními, ale dobrou lidovou politikou. Bylo by už konečně na čase, aby lidé, kteří jsou příliš dlouho u vesla a z pohodlně k námaze politických bojů tolik, že své důležité konání si zabezpečují zákony, odporujícími duchu ústavy, ponechali vedení lidem neopřehobaným, kteří by mohli uplatnit opravdu republikánskou a demokratickou sílu mladé Československa. Což socialismus zavazuje méně než spolupráce s agrárními velkomilionáři?“

Tedy: ostrá kritika sociální demokracie z vlastních řad. Nechme stranou prozatím, zda jest to kritika ve všem spravedlivá a zda hlavně by přišla spása od těch „neopřehobaných“ ochotných nahraditi ty „příliš zpozdinělé“. Jsme-li čtenáři „Nové Svobody“, „Útoku“ a „Úderu“, jsme čtenáři jiných názorů, než které oficiálně hlásá strana. Může se namítnouti, že se jedná o kritiku jednotlivců intelektuálů, kteří vždy najdou nějaký vlásek na dobrém díle. Tu možno ukázati na to, že Ústřední rada Odborového sdružení československého — největší naše odborová ústředna — ve své poslední schůzi zdůraznila, že

„vyhlášením vládního nařízení o novelisaci sociálního pojištění byla . . . překvapena, neboť jí nebylo umožněno, aby se vyjádřila ke konečnému návrhu. Protestující proti tomuto postupu, odmítá zhoršení sociálního pojištění. . .“

Tedy nespokojenost sociálně demokratické odborové ústředny, kterou nikdo nebude obviňovati z radikalismu a nerozvázně mladistvosti. Podobný proces vidíme i v jiných socialistických stranách. V německé sociální demokracii jest to případ „Sozialistische Aktion“, při čemž hlas mladého německého sociálního demokrata v „Přítomnosti“ může býti dokladem toho, že ti, kteří jsou nespokojeni, nemohou býti jen tak podezíráni z nějakého radikalismu a maximalismu, který lze potírati výkladem, že socialismus v dnešních dobách nemůže jen tak pomýšleti na výboj. Také čeští socialisté měli své obtíže s mládeží a nešlo tu jen o otázku generace; vřdyt v tomto sporu šli mladí proti mladým. Stanovisko tisku čsl. socialistického v otázce obilního monopolu bylo zcela nejednotné a týž den četl straník ve svém tisku hlasy: pro i proti.

Jest potřeba, aby socialismus se nedíval na tuto kritiku z vlastních řad s patra. Jest velmi snadné a pohodlné obviniti ji z nedostatku dobré vůle, z nedostatečné loyality ke straně; ale tímto postupem se snad tato kritika potlačí; socialismu se tím však nepomůže. Socialismu se pomůže jen tím, přistoupí-li k diskusi s touto kritikou a bude-li mít odvahu dáti jí za pravdu tam, kde pravdu má. Bylo by chybou, kdyby socialistické strany přecházely tuto kritiku z vlastních řad pohodlně, říkajíc si, že vždycky se najdou lidé, kteří vše budou kritisovati. Je přirozeno, že socialistické strany musí od svých příslušníků žádati kázeň. Ale pojem této stranické kázně lze vykládati velmi různě. Výklad kázně nemůže jíti tak daleko, aby kázeň zavazovala straníka k souhlasu ke všemu, co strana dělá a k všemu, co se ve straně děje. Kázeň nesmí býti vykládána tak, aby nás nutila souhlasiti se vším, co se v socialistických stranách děje. Potlačují-li socialistické strany kritiku, přicházejí o iniciativu, kterou může taková kritika přinést; hnutí, skutečné hnutí nemůže od svých stoupenců žádati, aby přísahalo na jednotlivce, na vše, co strana dělá. A právě na tom musí záležeti socialistickým stranám, aby nebyly jen stranami, ale — hlavně — hnutím, které by pronikalo celý náš život, které by dovedlo podchytili i vrstvy, které až dosud socialismus podchytili nedovedl.

V. G.

Ochromená Společnost národů

O tom, že Společnost národů je v krizi, bylo již mnoho napsáno, a některé vlády členských států nařídí vždy krátce před zasedáním shromáždění Společnosti národů svému tisku, aby tuto okolnost náležitě podtrhl. Než nejde nám o krizi politikou, která není ani zdaleka tak vážná, jako italská či německá přátelé ženevského míru pravidelně předstírají. Máme na mysli krizi hospodářské činnosti Společnosti národů, která je skutečně vážná a která prostě vyřadila Společnost národů ze všeho podnikání, jež směřuje k úpravě hospodářského života mezinárodního. O této krizi se píše a mluví méně, avšak tato krize je právě tak neblahá pro ženev-

skou institucí, jako krise politická. Máme dojem, jakoby Společnost národů přihlížela bezmocně k hospodářské válce členských států asi tak, jako přihlížela k rozbití Číny a k válce japonsko-čínské.

Sekretariát Společnosti národů má hospodářskou sekci, ve které pracují věhlasní odborníci z celého světa. Kromě toho koná pravidelné konference zvláštní výbor hospodářských znalců, osobností světového jména, který by měl být jakýmsi hospodářským světovým parlamentem. Co v nynější hospodářské krizi dělají tyto orgány Společnosti národů, o jejich účelnosti není nejmenší pochyby? Náhodou se opět schází ke společné práci v Ženevě v polovici července a jejich činnost je trapně omezena na tyto úkony:

1. Osvětlit hospodářskou situaci...
2. Sjednotit celní nomenklaturu...

3. Zkoumat, jakým způsobem by bylo možno pokračovat v pracích, přerušovaných v Londýně na světové hospodářské a měnové konferenci. Aby v tomto posledním bodu se hospodářský výbor Společnosti národů příliš neunáhlil, byla pečlivě oddělena řada otázek, na nichž nikdo nemůže nic zakázat. Jsou to:

- a) Otázky veterinářské (příprava konference interesovaných států),
- b) technické a vědecké problémy, týkající se kontroly dovozu a vývozu rostlin a rostlinných výrobků,
- c) celní formality,
- d) otázka označení původu,
- e) rozsáhlé problémy koordinace výroby a prodeje obilí, mléčných výrobků, cukru, vína, dřeva, uhlí a mědi.

Světový hospodářský parlament má tudíž osvětlit celkovou hospodářskou situaci. Činí to však, bohužel, stereotypně již několikrát, zvláštní zprávou, jež je co do konstatace faktů výborná věc, avšak jež nepřiblíží ani o krok blíže k blahobytu členských států Společnosti národů. To co řekl hospodářský výbor Společnosti národů před rokem, opakuje s poněkud větším důrazem i dnes: Výbor poukazuje na dvě hlavní tendence ve světovém hospodářství, jež si vzájemně odporují. Jedna snaha se projevuje tím, že ten který stát se uzavře vnějšmu hospodářskému životu, uzavře hranice dovozu i když jeho vlastní vývoz tím trpí. Klasický příklad takové politiky je hospodářský nacionalismus, podle kterého každý nákup, učiněný v cizině, každá cesta do ciziny, jsou jakýmsi druhem atentátu na vyšší zájmy státu. Druhá snaha spočívá v tom, že ten který stát se namáhá více vyvážet za současného omezení dovozu. Hospodářský výbor Společnosti národů zdůrazňuje z novu, že hospodářská autarkie je nanejvýše nebezpečná pro mezinárodní hospodářství. K této zprávě hospodářského výboru Společnosti národů, jež bude jen o málo podrobnější, než jsme uvedli, vzdychne několik světoznámých odborníků nad dnešními vládami a bude dán povel k rozchodu. Patrně se bude podobná konference konat v říjnu, pak opět v červenci atd.

Kdo je vinen na tomto ubohém výkonu Společnosti národů, jež má k dispozici nejlepší síly a jež by mohla docela jiným způsobem přispět k návratu bývalého blahobytu nebo aspoň k odstranění některých příčin hospodářské krise? Stačí promluvit s odborníky, kteří dvakrát ročně přijíždějí do Ženevy, aby se smutnou tvář vzdychli nad nenapravitelností dnešních vlád. Řeknou jinými slovy to, co dají slušnou formou do své konečné zprávy. Každý stát dnes pěstuje tím neb oním způsobem hospodářskou autarkii, krátkozrakou a ničivou, jež zabraňuje uskutečnění jakéhokoliv pokusu o vybědnutí z hospodářské tísně. Žádný stát dnes nečiní výjimky, jen stupeň hospodářské autarkie poněkud liší jednotlivé vlády a státy v nesmyslném a bláznivém shonu přemrštěného ochrannářství a v beznadějných snahách zachránit jen sama sebe. Příklady, svědčící o obecné horečce hospodářské autarkie a o přemrštěné ochraně národních průmyslů, je na tufty. Není tomu ani tři týdny, co ztroskotala v Ženevě uhelná konference, více hospodářská, než sociální, jež se měla pokusit o ratifikaci úmluvy, týkající se úpravy pracovních podmínek v uhelných dolech. Jen pro některé hospodářské zájmy dvou tří států byla rozbita úmluva, ulehčující pracovní podmínky horníků, jež jsou v mnohých státech ještě jako před padesáti lety. Jiný příklad: Mělo být vyhlášeno embargo na dovoz zbraní a střeliva do Bolívie a Paraguaye, válčících o území Chaco přes všechny dobré snahy Společnosti národů, vyřídil spor smírně. Jednání trvá již dva měsíce, avšak opět hospodářské zájmy výrobců zbraní a střeliva v několika státech, hlavně výnosné objednávky, které obdržel italský průmysl, znemožnily uplatnit toto čisté humánní opatření.

To ovšem neznamená, že Společnost národů nese vinu na

těchto výsledcích „čistého nacionalismu“. Hospodářský výbor byl původně určen k docela jiným úkolům, než aby dvakrát za rok osvětloval celkovou hospodářskou situaci a třídil malé a nedůležité otázky a problémy. Jsou to však členské státy, jejich vlády, jež i sdiskreditovaly Společnost národů, pokud jde o její úkol přispět k úpravě hospodářského soužití národů a omezily činnost hospodářských orgánů ženevské instituce na směšné a zahanbující úkony. Docela jinak tomu je na příklad s finančním výborem Společnosti národů, kterému bylo dopřáno, aby rady jeho znalců byly uplatňovány po dobrém či po zlém v Maďarsku, v Rakousku, v Bulharsku a jinde. Nebylo by s prospěchem, kdyby Společnost národů postupovala v hospodářských otázkách právě s tak poručnickými zásadami ve vyřizování hospodářských starostí států, jako postupuje při uplatnění finanční kurately ve Vídni nebo v Budapešti? Tu však šlo jen o skromnější členské státy Společnosti národů a nadto o zájmy těch několika velmocí (špatně umístěné úvěry v Rakousku, Maďarsku atd.), jež ještě dnes mají zbytečně velké slovo v ženevské instituci.

Po stránce politické Společnost národů vydržela leckterý nápor, po stránce finančních starostí členských států došla k pozoruhodným výsledkům, avšak její hospodářská činnost byla úplně ochromena, neboť státy si spíše libují v hospodářském zmatku, nebo v ojedinelých experimentech, než aby přistoupily k mezinárodní součinnosti v rámci ženevské instituce.

B. Beneš (Ženeva).

Tak zvané filmové aktuality

Minulý týden jistě nebyl chudý na aktuality: od vídeňské popravy přes vídeňský atentát, k občanské válce, bojům ve Štýrsku, k italskému vojsku na rakouských hranicích, s Hitlerem na rozpacích, Papenovou misí, s poradami velmocí, se siamským králem a východní povodní a s atmosférou tak trochu jako před dvaceti lety před světovou válkou, a kdož ví, s čím se vším ještě. Pospíšil jsem si tedy hned s počátku tohoto nového filmového týdne do kin, abych tyto otřásající události spatřil autenticky. Pospíšil jsem si, abych si dokázal, že kino, tento fenomenální vynález, opravdu tvoří historický archiv zítřka a střádá v „živých novinách“ věrné dokumenty o tom, co se každý týden na světě děje a věrně registruje světovou náladu jako užasné sugestivní materiál pro příštího historika. Pět moderních filmových týdeníků s obrazem a zvukem mi poskytlo tento obraz v minulém týdnu:

Paramount mi řekl, že se ve Fort Benningu zkoušejí nové tanky ve své zdatnosti porážet dřevěné chaloupky, že režisér Inneman a Zdeňka Kavková byli přítomni v barrandovském basínu při skocích Maďarů a Čechoslováků do vody, že byla vynalezena vrtule, s jejíž pomocí mohou aeroplány i couvat, alespoň pokud jsou na pevné zemi. Dále jsem se dověděl, že slon je zvíře silné a zdvihá kameny, že ve výročí dobytí Bastilly hrál v Paříži na ulici malý jazzový orchestr a že se prezident Lebrun díval s marockým sultánem na pochodující vojáky u mostu Alexandra III. i na Polich Elysejských.

Americký Fox mi pověděl, jaké intriky podnikají železní křižníky, když se cvičí v rozbití jiných železných křižníků a zabíjení jejich posádek: „Řídka podivánka pro pozemní krysou“, říká tomu pan Fox. Dvě aktuality mi také ukázal: že anglický král s chotí byl při otevření tunelu v Liverpoolu, že školáci volali slávu a že v Polsku byla povodeň, což tvrdilo několik nepřilíh patetických obrázků. Dále jsem se dověděl, že když námořníci americké letadlové lodi Lexington pěstují ranní tělocvik na palubě, hraje jim k tomu hudba Waldteufelův valčík. Velmi důležité: americká mládež má ve zvyku skákat s jezu do vody, což se dá také filmovatí obráceně, takže pak skáče z vody na jez. Nezapomeňte: mandžuský císař Fu-Yi dal skautům prapor. V Mnichově se nestalo nic jiného, než že lední medvědi podávali do vzduchu publiku „pac“, a v Austrálii se honí klokaní do ohrad. Pozor, propaganda Československa: pražská policie má nové auto, a demonstruje to na hrozném diletantském snímku, jež vypadá přímo jako protipropaganda.

P. D. C.-týdeník se vznešeně vzdaluje příliš pozemských starostí Evropanů: říká nám, že prý v Japonsku provozovali minulý týden kult démonů, že se v Americe starali o bezpečnost chodců, že automobilové továrny zkoušely odolnost svých vozů, že se v Palm Beachi otáčeli akrobati na vysoké hrazdě. V Německu jezdila auta v „norimberském“ okruhu (Nürnberg-Ring-Nürnberg) a v Československu se jezdilo na motocyklech na špatném terénu u Říčan, zase s hroznými amatérskou fotografií. Zato westpoinští kadeti pochodovali normálně i zpomalně, Karel Koželuh už jednou dávno bojoval ve Forest Hillu, a paní Littonová, Jonesová, Lawsonová a Presslerová

vá posílaly kuličky golfo do jamek, zvláště k tomu určených. Naproti tomu paní Helena Meanyová skákala s prkna do vody a pan Pet dělal svůj pověstný kolotoč.

UFA je ve svém týdeníku více než distinguované zdržlivá: Konstatuje ze světových událostí s vykřičníkem: „Amerika zbrojí“, že prý v Texasu byly letecké manévry 150 letadel (dodej: zatím co ubohé Německo atd.). Neříká se nic, že prý kdesi v Americe byla jakási strašná stávka, nýbrž říká se za to, že lidé, kteří se koupají u Sydneye, mají při tom ve zvyku splouchati se ve vlnách. V Německu se stalo to, že na hradě Heidelbergu udělali rytířský průvod na nádvoří před diváky; šťastná to země.

Československý týdeník má jediný slávu, že přináší portrét Dollfussův a portrét nově nastoupivšího sovětského vyslance v Praze. Z lokálních „aktualit“ na Labi závodily mnohavělice a v Jičíně lezli na skály francouzští alpinisté. Dále vyhrabal Československý týdeník dosti neostýchavě kdesi v archivu, že prý Korčula je město se stavbami, že král Karol jednou už dávno navštívil skauty u Sibiu a že v Itálii fašistická mládež tábořila ve stanech.

Občané příštích dob, buďte klidni, týden od 20. července do 26. července 1934 byl týden hravý a krásný: mnoho zvířátek dovádělo, mnoho lidí se šplouchalo, vesele jezdila auta a letadla, na vojenské parády byl pohled hezký. Dějepisci zítřejších dob, čerpejte z filmových novin, že život je věc hravá a malebná, že zeměkoule je strakatá, a že lidské týdny plynuly v tomto století tím, že jsme se dívali na sportovní rekordy, milovali tanky a křižníky, že jsme se dětsky těšili z předávání praporů a z dovádění medvídků v zoologických zahradách.

Občané dnešních dob, vězte, že filmové žurnály jsou prohané a nepravdivé, že vám nalévají sladkou limonádu, že mají jedinou starost o to, aby nevzrušily a nepohoršily, aby vám neřekly pravdu. Jsou to pohádkové knížky, které se opravdu hodí nejlépe pro děti, které jim tleskávají: podávají infantilní představy o světě. Pro dospělé nejsou: kdyby vám některé tištěné noviny v nejkrásnějších slovech vyličily jednou týdně ty aktuality, které si na světě našel týdeník filmový, šli byste patrně házet kamením do okna redakce, jsouce jinak oběcny spořádanými a milovnými veřejného pořádku. Z požívané na ně mohou se těšit někdy milovníci opravdové fotogenie; přinášíva jí skvělé detaily a působíva jí optické potěšení. Ať se tedy nazývají obrázkovými knížkami a nevydávají se za aktuality, ať si neříkají „živé noviny“, nýbrž ať se k tomu přiznají, že se odvažují viděti na světě vždycky jenom všechno věčně věčejší.

Proč u nás není týdeník francouzských? Vidál jsem v cizině skvělý francouzský žurnál *Éclair*, daleko odvážnější a aktuálnější. Proč jsou „československé aktuality“ tak zoufale nudné, nevýznamné, proč jsou tak špatně fotografované? Proč si neuděláme z něho skutečnou sociální reportáž naší republiky? Pojíždna aparatura firmy A-B, vhodná jedině pro aktuality, kdesi zahálí: proč se s její spoluprací nezakládá opravdový sociální, politický, národopisný a kulturní archiv Československa? Proč nevidíme nikdy jediného snímku regionálního, což pak extra Pragam non est vita? Když už ostatní světové týdeníky jsou prolhané a zbabělé, udělejme si alespoň pro sebe skutečný obrazový žurnál, a přidejme k němu nějakého schopného mladého režiséra, několik dobrých operatérů, zkusme to jednou také s nějakým nápadem, ne vždycky tak zoufale školometsky a zásadně pedantsky, jak to dělá Československý filmový týdeník.

J. W.

Henleinův prapor

Na Henleinově projevu u Šluknova byly zajímavé dvě věci vnější, viditelné: nový Henleinův prapor a účast. Prapor Henleinovy sudetoněmecké Heimatsfronty má pásy černo-červeně černé s iniciálkou Heimatsfronty. Jest to týž prapor, který — bez iniciálky — přijal nedávno Bund der Deutschen za prapor našich Němců, a to právě na naléhání lidí z Heimatsfronty. Mnohým Němcům se tento nový prapor nelíbil. Říkali: je příliš smutný, je v něm mnoho černé barvy. Navrhovatelé však říkali: budíž, ale není osud Němců smutný? — Henlein rozvíjí otázku praporu našich Němců v době, kdy by se dalo souditi, že lidé budou mít docela jiné starosti než jest hádání se o to, jaké barvy má mít prapor. Právě Šluknov jest v kraji, kde jest nejmíce nezaměstnaných. Pomůže se jim novým německým praporem? Ale vedle malichernosti jest v tom i něco jiného. Hitler v Německu, když budoval svoje organisace, do-

vedl odhadnouti, jaký význam mají pro lidi symboly, prapory, odznaky, uniformy atd. Proto nešetřil, když jeho SA a SS tímto způsobem i vnějškově chtěly působit na lidi a proto není náhodou, že Henlein a jeho lidé přišli k Šluknovu s novými prapory, které byly nesený při Henleinově přehlídce. — Druhou věcí jest účast. Podle novinářských zpráv bylo na Henleinově projevu na 15.000 lidí. I když si řekneme, že jich bylo o něco méně, jest to počet, který překvapuje. Počet, který překvapí zejména ty, kteří vědí, jak spokojeni jsou funkcionáři našich politických stran, když seženou na své manifestační projevy několik set lidí. Víme, že účast na našich politických projevech neustále klesá a že jest to zjev stejný téměř u všech politických stran. A pojednou tu mladý, dosud v celku neznámý člověk přitáhne na 15.000 lidí zvědavých ho viděti a slyšeti. Jest vidět, že myšlenkový pohyb mezi našimi Němci se dosud nezastavil. Bude-li Henlein krystalizačním bodem v tomto myšlenkovém kvasu našich Němců, jest otázka jiná. O to, aby se mezi Němci mluvilo tolik o Henleinovi, nestará se jen Henlein a jeho pressešéf, kterému nelze upříti obratnosti, ale také jiné německé strany. Ne v poslední řadě Henlein získává tím, že vystupuje jako muž, který má již zajištěn politický protektorát Landstandu a jeho zmocněnce Spiny. Henlein tímto protektorstvím Landstandu resp. Svazu německých zemědělců získává. Sotva však může mluvit o zisku Landstand, neboť 15.000 lidí u Šluknova nepůjde za Spinou, ale za Henleinem.

V. G.

národní hospodář

Univ. doc. Dr. Jos. Grňa:

Skutečná hodnota daňových nedoplatků

Když se nedávno zaváděly nové daně a zvyšovaly staré, tázal se zajisté mnohý občan, nač jest potřeba nových daní, když ještě nejsou zaplacený staré? A když se při tom začaly omezovati výdaje na kulturní a sociální potřeby, když se začalo se snižováním platů státních zaměstnanců, aby se pomohlo státní pokladně, ozvala se nejednou otázka, co se asi stalo s onou „železnou rezervou“, kterou prý má státní pokladna v daňových nedoplatcích?

Opravdu byla kdysi v daňových nedoplatcích, jejichž celková cifra nezůstává daleko za úhrnným rozpočtovým příjmem státu za jedno rozpočtové období, spatřována taková „železná reserva“ pro případ, že by příjmové hospodářství státu vypadalo jednou méně příznivě. Bohužel se ukázalo, že s touto železnou rezervou nelze valně počítati; pokus likvidovati ji v souvislosti s půjčkou práce skončil alespoň s výsledkem sotva uspokojujícím, takže stát byl nucen právě v nejhroší době hledati si jiné příjmy a sahati k úsporám mnohdy velmi bolestným.

Ježto většina daňových dlužníků, kteří chtěli a mohli své nedoplatky vyrovnati, použila výhod půjčky práce, naskytá se samozřejmě otázka, jakou skutečnou hodnotu představují ony nedoplatky, které stále ještě finanční správa vykazuje. Spolehlivý odhad jest pro nedostatek bližších dat značně obtížný, ale dnes zajisté i největší optimista se neodváží počítati s více než nějakými 25%. Ale patrně i takový odhad by byl příliš vysokým.

Při odhadu skutečné hodnoty daňových nedoplatků musíme rozeznávati nejméně čtyři hlavní skupiny, neboť všechny nedoplatky nezůstávají v dluhu ze stejných důvodů. Do první z těchto skupin patří ony nedoplatky, které jsou vykazovány vůbec neprávem, protože daňová pohledávka státu již zanikla. Do

druhé skupiny patří ony, jež nejsou zaplacený proto, že jsou u dlužníka absolutně nedobytné, do třetí pak ony, kde předpis daně není dosud pravoplatným, a konečně do poslední ty, jež by mohly býti zaplacený, ale kde tomu brání dlužníková liknavost nebo neochota. Jen tyto poslední představují nějakou reální hodnotu, jež se však ustavičně zmenšuje, neboť každým dnem se jejich dobytost stává pochybnější.

Bude se zdáti podivným, že finanční správa vykazuje také nedoplatky, které právně již vůbec neexistují, a přece jest tomu tak, a nejedná se při tom o částku bezvýznamnou. Jsou to nedoplatky, které právně zanikly na příklad ukončením konkursu, přijetím a splněním soudního vyrovnání, příznivým vyřízením odvolání proti předpisu daňovému, splněním podmínek, na které byla vázána daňová sleva, promlčením a podobně. Ve všech těchto případech daňový dluh již zanikl, ale zánik není dosud účetně proveden.

Že přes to tyto položky figurují ve výkazech nedoplatků, jest zaviněno jediné nedostatky organizace finanční správy a z toho plynoucí těžkopádností celého finančního aparátu. Vymazání takový zaniklý dluh není žádný jednoduchý úkon: při dnešním rozdělení pravomoci jest řada instancí povolána k rozhodnutí o odpisu, a spis o tom musí prodělati svou úřední cestu od jednoho úřadu k druhému. A právě takové spisy jsou ustavičně odkládány a o konečné vyřízení se nedbá, protože úřad, přetížený jinou prací, předpokládá, že nevyřízením spisu nemůže postihnouti újma ani stát, ani poplatníka, a proto čeká, až na ně zbude volný čas. Kdyby byly tyto spisy vyřízeny — a není v tom žádná obtíž — klesla by rázem cifra nedoplatků o velmi podstatnou částku. Ale k tomu v dohledné době nedojde. Dokud nebude zjednodušeno úřadování finančních úřadů, a obzvláště dokud nebude soustředěno rozhodování o všech dalších osudech pravoplatně vyměřené daně do jediné instance, a to instance nejnižší s vyloučením zásahů instancí vyšších, dotud nelze očekávat, že odpadne takové mechanické opisování cifer bez věcného podkladu z jednoho výkazu do druhého.

Velmi podobný jest stav u druhé skupiny, to jest u oněch nedoplatků, které jsou naprosto nedobytny pro nedostatek majetku na straně dlužníků. Jsou mezi nimi případy zcela vyložené, jako na příklad, když poplatník zemře a majetek po něm nezůstane, když zahájený konkurs byl soudem zrušen, protože tu není vůbec jmění, když zanikne společnost následkem ztráty celého základního kapitálu a podobně. Ale jsou i jiné případy stejně beznadějně, jako na příklad, když opět exekuční kroky zůstávají bez výsledku a dlužník nad to složí manifační přísahu, že nemá majetku, když i obecní nebo politický úřad potvrzuje, že jest dlužník naprosto nemajetný, když jest nedoplatek takový, že vzhledem k poměrům dlužníkovým jest nepochybné, že nemůže býti vůbec nikdy zaplacen a podobně. Obyčejně bývá charakteristickým znakem nedoplatků takového druhu, že se dlužník o ně vůbec nestará, zejména, že se ani nepokouší docílit nějaké slevy nebo odpisu.

Také o těchto nedoplatcích lze tvrditi, že jsou stále ještě zařazovány do výkazů nezaplacených daní jen následkem vad v organizaci finanční správy. Hned první závadou jest to, že takové nedoplatky mohou vů-

bec vzniknouti; to jest ne v poslední řadě zaviněno tím, že se vyměřování daní děje bez souvislostí s vybiráním, bez ohledu na praktické možnosti vyměřenou daň skutečně vybrati (platí to zejména při používání kontumace ve vyměřovacím řízení), čímž se vyměřování stává samo sobě účelem. Další závadou jest to, že o odepsání nedobytných nedoplatků nerozhoduje úřad, který exekuci provádí, nýbrž úřad jiný, a to podle okolnosti případu i úřad vyšší nebo nejvyšší stolice, tedy vždycky úřad s možnostmi vymáhání daní prakticky neobeznámený a skutečné poměry neznající. K tomu přistupuje nedostatek samostatnosti, a proto i nedostatek rozhodnosti a odvahy k převzetí odpovědnosti u nižších úřadů, což jest ovšem jen důsledkem oné vadné organizace finanční správy, která svým nadbytečným přenášením pravomoci na vyšší stolice přímo vychovává nižší úřady k nesamostatnosti.

A tak vypadá vymáhání takových nedobytných pohledávek asi tak, že exekuční úřad navrhne odpis nedoplatku pro nedobytnost s odůvodněním, že všechny exekuční kroky zůstaly bez výsledku. Ale nižší stolice nemá k povolení odpisu nebo předložení spisu nahoru dosti rozhodnosti, a proto ho vrací zpět k „dalšímu energickému vymáhání“, aniž by ovšem mohla připomenuti poučení, jak, z jakého majetku má býti nedoplatek dále vymáhán nebo co by se jinak mělo zaříditi. To se opakuje i několikráte bez nejmenšího výsledku, ač taková bezúspěšná exekuce vyžaduje nejen práci, nýbrž často i hotové výlohy, a ač tím trpí práce jiná a tak se stávají nedobytnými daně, jež by mohly býti dobytý.

Ovšem že se někdy přece jen podaří nějakou takovou pochybnou částku vydobyti; ale právě exekuční úřad dovede pravidelně sám zcela správně odhadnouti, kde jsou určité vyhlídky, kdežto úřad s exekuční praxí neobeznámený musí býti nutně bezradným. A tak se zde znovu ukazuje typický rozdíl mezi úřadováním státního úřadu a rozhodováním soukromníka. Soukromý podnikatel, než přistoupí k vymáhání své pohledávky, odváží právní i hospodářské možnosti úspěchu i neúspěchu jakož i pravděpodobný náklad, a teprve podle toho se rozhoduje. Taková úvaha však pro úřad neplatí, naopak jest považována spíše za zbytečnou, ne-li škodlivou, protože zcela vystačí přidržeti se litery předpisu, což kryje před dozorčími orgány, kdežto větší samostatnost a podnikavost není ve státní službě oceňována vždycky příznivě. A přece jest nezbytně nutno, aby i ve státní službě prorazilo přesvědčení, že hybnost není vadou, nýbrž předností. K tomu by bylo potřebí ovšem především mladšího ducha, ve státní správě vůbec a ve finanční zvláště, bez něhož nebude pokroku.

Samozřejmě všechny nedoplatky z této skupiny nemají žádného kladného významu a představují jen zbytečnou přítěž, na jejíž brzkou likvidaci není za dnešních poměrů bohužel naděje.

Do třetí skupiny patří nedoplatky na daních, jež nejsou ještě pravoplatně předepsány buď proto, že bylo proti předpisu podáno odvolání, nebo proto, že definitivní předpis nebyl dosud vůbec vydán. Valná část daní musí totiž býti placena provisorně podle posledního předpisu tak dlouho, dokud nebude vydán nový předpis. Protože však v poslední době pro úpadek konjunktury a hospodářskou krizi se daňové základny ustavičně zmenšovaly, dochází k nesrovnalostem mezi těmito provisorními a definitiv-

ními předpisy v neprospěch pokladníka. Větší poplatníci, kteří řádně bilancují, mají také přesně vypočteno, kolik mají na daních platiti, a částky, které pokládají za sporné, pravidelně neplatí a dožadují se povolení odkladu až do definitivního předpisu nebo do vyřízení opravných prostředků. Menší poplatníci v takových případech obyčejně neplatí z důvodů psychologicky dobře pochopitelných: nesprávný předpis totiž pokládají za krivdu, proti níž demonstrují neplacením.

Dosud neprávoplatných předpisů tohoto druhu jest velmi značný počet, což souvisí s notoricky známou zdlouhavostí při vyřizování veškeré agendy finančních úřadů. Tak zejména u větších poplatníků jen zřídka kdy dojde k definitivnímu vyřešení daní do dvou roků, a není žádnou výjimkou, když ještě dnes není definitivně vyřízen předpis za rok 1930, ano i za léta předcházející. Poněvadž pak vyřízení dovolání trvá v nejlepším případě nejméně dva roky a stížnost k nejvyššímu správnímu soudu další dva až tři roky, pochopíme, že jsou případy, že ani předpisy z doby okolo let 1925—26 nejsou dodnes pravoplatné!

Při značném počtu takových dosud neprávoplatných předpisů jest přirozeno, že zůstávají z tohoto důvodu v nedoplatku částky, jež tvoří velmi podstatnou položku v celkové cifře daňových nedoplatků. Otázkou pak bude, zda a jaké procento z nedoplatků tohoto druhu může představovati nějakou skutečnou hodnotu. Ale odpověď na tuto otázku není odvislou jen od toho, s jakým výsledkem budou podané opravné prostředky vyřízeny. I kdybychom připustili, že jen menší jejich část bude pro poplatníka úspěšná, což zvláště pro zostřenou praxi vyměřovací v poslední době jest dosti pochybno, nesmíme vzíti se zřetele, že bude finanční správa naopak také nucena vrátiti jakožto přeplatek značnou část daní, zaplacených efektivně na předpisy dosud neprávoplatné. To platí snad jen v menší míře pro případy, kdy se jedná o opravné prostředky, jež byly vyřízeny pro poplatníka příznivě, ale za to tím více pro případy, kdy bylo placeno na podkladě provisorního předpisu. Tak na příklad podnikatel, který platí v roce 1934 daň ještě podle posledního předpisu z roku 1929, tedy z doby nejvyšší konjunktury, musí míti zajisté přeplaceno, neboť definitivní předpisy nemohou dosahovati ani čtvrtiny provisorních. A to jest také důvod, pro který nemohou nedoplatky z této skupiny představovati pro finanční správu žádné efektivní hodnoty, naopak, při opatrném odhadu jest se spíše obávati toho, že bude finanční správa v příštích letech nucena vraceti přeplatky. Jest sice pravdou, že se pokusila všeobecné snížení daňových základů vyvážití přísnější praxí při vyměřování daní a zostřenou činností trestních úřadů. Výsledky toho lze však přijímati jen s rezervou, jak dokazuje stupňovaná nespokojenost ve veřejnosti, dokumentovaná nesčetnými stížnostmi na nezákonný postup finančních úřadů. Při nynější nevůli poplatnictva každé odchýlení od přísně zákonného stanoviska, každý přehmat způsobí do budoucna mnohem více škod, než mohou představovati všechny domnělé užítky z tohoto zostřeného postupu.

A tak se ukazuje, že všechny tyto tři skupiny daňových nedoplatků představují číslice více méně fiktivní, bez jakékoliv reálné hodnoty, že dokonce jest obava, že ani nebudou stačiti k vyvážení přeplateků, jež se musí v nedlouhé době v daňové bilanci státu ukázati.

Jediné nedoplatky z poslední skupiny tvoří skutečnou pohledávku státu, jejíž hodnota ovšem také není naprosto nepochybná. Patří sem ony nedoplatky, jež nejsou zaplacené jen pro neochotu dlužníkovu, a proto jest také jejich zvláštní charakteristikou to, že se obyčejně dlužníci ustavičnými žádostmi domáhají různých výhod, slev, odpisů, posečkání a podobně.

Jak jest možno, že stále pozůstávají nedoplatky tohoto druhu i ze starších dob, proč nemohou býti likvidovány a proč znovu narůstají, vyložil jsem povšechně v čís. 13 „Přítomnosti“. Další důvody vyplývají však také přímo z onoho rozdělení nedoplatků samých. Jest samozřejmo, že je-li exekuční úřad opět a opět nucen k pokusům vydobýti nedoplatky zřejmě beznadějně a nedobytné, ztrácí tím zbytečně čas i práci, jež by mohla býti lépe investována jinde. Je-li při tom ještě zatěžován přítěží pohledávek již ani neexistujících, a dostává-li nad to ustavičně ještě speciální příkazy, co má a co nemá vymáhati, musí nezbytně ztratiti jakýkoliv přehled, a jeho práce pak není řízena skutečnou potřebou, nýbrž zcela nahodilými okolnostmi. A proto se pak může stát, že se promlčuje přednostní pořadí reálních daní, proto se ztrácejí jiné záruky, proto se stávají i dobytné daně poznenáhla nedobytnými.

Hlavní závadou jest ovšem nedostatek samostatné a výlučné pravomoci nižších úřadů vůbec a vymáhajících úřadů zvláště, a jejich nevyhovující vybavení po stránce osobní i věcné. A proto také i budoucí úspěchy vymáhání a tím i ocenění skutečné hodnoty těchto nedoplatků jest zcela odvislo od toho, zda a jak budou tyto nedostatky napraveny. Potrvá-li nynější organizace finanční správy i s duchem, který ji ovládá, lze sotva očekávati, že by v celkovém stavu daňových nedoplatků mohlo nastati nějaké podstatnější zlepšení.

Vada jest jen v systému, nikoliv v práci finančních úřadů. Tyto, a zejména nižší a nejnižší úřady, pracují opravdu obětavě a neúnavně za poměrů krajně nepříznivých. Úřednictvo jest prací přetíženo a při tom bez vyhlídek na postup a zlepšení své materiální situace, neboť přesloužilci slouží dále a uvolněná místa se neobsazují. Také výpomoc, které se dostalo finanční správě od železnice přidělením tam přebytečných sil, jest značně problematická, neboť těžko lze zapracovávat do naprosto cizí práce staršího člověka, roztrpčeného nad to pro své přeložení. A při tom se stále ještě uvažuje o dalším 10—15% snížení celkového stavu personálu finančních úřadů, čímž by byly ovšem nejvíce postiženy právě nejnižší výkonné úřady! Přes to i za těchto poměrů jsou výsledky práce těchto nejnižších úřadů prostě podivuhodné; dokazuje to okolnost, že i v uplynulém roce se podařilo jakž takž dodržeti rozpočtené příjmy na daních, ač byl hospodářský život v ustavičném poklesu a dávno neodpovídal předpokladům, za kterých byl rozpočet sdělován. Dík za to přísluší především krajnímu vypětí sil těch nejmenších, těch bezejmenných pracovníků, na jejichž platech a povyšování se nejvíce šetřilo! Takové vypětí může ovšem býti jen dočasným, a různé známky se zdají skutečně nasvědčovati tomu, že se již dostavuje všeobecná únava.

Při zachování dosavadní organizace a dosavadního způsobu úřadování není ovšem, jak již bylo řečeno, ani zde valné naděje na to, že by mohla býti provedena radikální likvidace těchto nedoplatků. Pravděpodobná výše dobytných nedoplatků tohoto druhu jest však odvislá také od toho, jak ochotně bude finanční správa

vyhovovati žádostem o odpis nebo slevu nedoplatků, jichž jest právě zde bezpočet. Spravedlivě nutno vyzvednouti skutečnost, že v poslední době nastala i zde přísnější prakse, že odpisů v tak zvané cestě milosti jest nepoměrně méně a že se zejména projevuje i snaha brániti vlivům z venčí při vyřizování žádostí o slevy. Stále však ještě zůstává tato otázka kapitolou pro sebe. Tak i z této skupiny nedoplatků, jež jediná představuje nějakou reální hodnotu, jest nutno odpočítati ještě část pohledávek, jež se časem stanou nedobytnými, a část bude prominuta nebo slevena.

Ze dvou skupin vykazovaných nedoplatků tedy nebude určitě nic zapláceno, protože ani zapláceno býti nemůže, kdežto skutečné pohledávky z třetí skupiny sotva stačí na vyrovnání přeplatků, s nimiž jest nutno v blízké budoucnosti počítati, takže jistou skutečnou hodnotu mají jen nedoplatky z poslední skupiny. I když jest možno odhadovati, že poměrně největší procento všech nedoplatků připadá právě na tuto poslední skupinu, přes to každý, kdo se chce pokusiti o ocenění hodnoty všech nedoplatků, nesmí se spokojiti pouhým procentuálním výpočtem, nýbrž musí přihlídnouti nejen k nedoplatkům, které budou v budoucnu znovu vznikati, nýbrž zejména také k nevyhovující organizaci finanční správy, k jejímu nedostatečnému personálnímu i věcnému vybavení, nedokonalému a zastaralému úřadování, a ne v poslední řadě i k ochotě a vůli k radikálnějším reformám.

Při opatrném ocenění všech těchto okolností docházíme k úsudku (a to bez ohledu na vnější poměry, jako všeobecný stav hospodářského života, konjunktura či krise a pod.), že stěží lze počítati s tím, že by mohlo býti proplaceno více než 12—15% daňových nedoplatků, že skutečná hodnota daňových nedoplatků činí jen nějakých 600 milionů Kč.

do ba a lid é

G. F.:

Kolchozn é či mužické panství?

I.

Agrární otázka v SSSR již neexistuje.

Na posledním sjezdu komunistické strany SSSR bylo pevně ustanoveno, že „nejhlavnější otázka proletářské revoluce, otázka agrární, jest konečně a nezměnitelně již vyřešena ve prospěch socialismu a že ohromná většina ruských zemědělců již stojí pod rudým praporem“.

Důkazy: Statistická data. Koncem první pětiletky se počítalo kolem 245 tisíc kolchozů sjednocujících kolem 68% všech ruských zemědělců. „Nadšení“, jehož různorodé projevy se jeví v denním tisku, jako otevřené dopisy kolchozníků Stalinovi, dopisy a korespondence žurnalistů a spisovatelů navštívilších kolchozy a kolchozná pole, kde zjistili nadšení pro boj za socialismus ve vsích, dále různé doklady o soc. soutěži ve vesnicích, a konečně druhá pětiletka, která má za úkol zničit dokonale odvěky protiklad města a vesnice. A poté „venkovské hospodářství ve smyslu sociálním bude postaveno na roveň průmyslu a práce zemědělská změní se v druh práce průmyslové“.

„A tak koncem druhé pětiletky, t. j. za čtyři roky, zmizí konečně mužická Rus, možná, že zůstanou ještě mužické

jízby, dokud nebudou postaveny pro kolchozníky dělnické domy, ale celý obsah života mužiků musí býti v rámci kolchozů. Místo znění zvonů venkovských kostelíků vesnice budou play hluku strojů, místo modliteb v kostele budou nadšené schůze se zpíváním internacionály, z radosti nad tím, že poslední zbytky náboženství zmizely, a že zvítězil rozum nad silami přírodními!“

Přijde nové panství, panství zemského blaha, kdy „na polích a dvorech zemědělských družstev bude množství zrna, skotu, drůbeže, ovoce a ostatních jiných produktů, kdy v zemědělských družstvech budou zřízeny mechanické prádelny, moderní kuchyně, jídelny, pekárny atd. (Stalin), kdy každý kolchozník bude míti květiny a toaletní mýdlo“. Toto vše se skutečně stane, poněvadž na stejném sjezdu bylo konstatováno též, „že všichni nepřátelé byli potlačeni, že již zde není koho přesvědčovati a ani koho bítí. Všichni vidí, že směrnice strany komunistické zvítězila“.

Linie bolševiků a linie ruského národa.

Do jaké míry budoucí zemědělská komuna se všemi těmi vymoženostmi odpovídá snu o zemi a svobodě, o který tak těžce bojoval ruský mužík? Do jaké míry může tento bolševický ráj na zemi změnit a vyplniti onen zvláštní obzor duchovní a život mužický, z něhož přední ruští spisovatelé čerpali nejlepší obrazy pro svá umělecká díla, a pro jehož vývoj přinášeli nejlepší lidé veliké oběti?

Systém bolševické diktatury jest do té míry složitý, tak hluboko pronikl do všech pórů národního organismu, tak dalece neproniknutelně zakrývá vnitřní procesy národního života, že do dneška mnozí velmi zkušené badatelé o ruské otázce nemohou jasně rozeznati, kde končí bolševismus a kde začíná život ruského národa nezávislý na nynějším režimu. Vezměme na příklad přísloušnou pětiletku se všemi gigantickými technickými vymoženostmi, které vznikly následkem uskutečnění tohoto hospodářského plánu, co to znamená? Jest to toliko souhrn svalové energie ruského lidu — jsou to faraonovy pyramidy dvacátého století — nebo se v této stavbě uskutečnila kolektivní vůle ruského národa? Znamená toto heslo „dohnati a předehtati“ výraz národní vášně, vyplniti ony ohromné mezery, které vznikly v životě ruského národa v temných dobách ruské historie; vyplniti ony mezery, vyrovnati se všem ostatním národům a soutěžit s nimi svým duchovním bohatstvím, svou kulturou, svou účastí při tvoření nejlepších hodnot lidského života?

Veřejné evropské mínění již dávno si všimlo důsledné vnější politiky sovětské vlády ve prospěch míru. Co to je? Bolševická taktika na získání času (peredyška), pro získání lepších podmínek na vznícení nové světové revoluce, či je to poslušné plnění vůle národa, který vskutku v pokoji chce budovati svůj vlastní život a chce činně podporovati upevnění světového míru a kulturně spolupracovati se všemi národy?

Zdá se nám, že přišel radostný okamžik, kdy za stávajícím režimem můžeme jasně rozeznati vlastní a historický směr ruského národa, možno již pozorovati rysy tváře nového Ruska zahrnuté ve čtyřech písmenech: SSSR. A proto místo studování ruského režimu bylo by záhodno teď se již více věnovati studiu samého národa.

Kam spěje Rusko, zda vůbec pokračuje, či vrací se nazpět? Jaké panství si buduje ruský národ? Panství Marx-Lenin-Stalina nebo panství, ve kterém mužické rysy musí převládati, o čemž byl hluboce přesvědčen vynikající znalec ruského národního života, spisovatel Gleb Uspěnskij.

Ve snaze ukázati čtenářstvu alespoň některé důležité momenty v životě ruského národa, dovoluji si poukázati na pramen, dle mého názoru dosud velmi opomíjený, tak zv. sovětskou kolchoznou literaturu.

Kolchozná literatúra

ve srovnání s všeobecnou „produkcí“ sovětské literatury jest velmi nepatrná a nejmladší co do vzniku. Tato vznikla teprve tehdy, když komunistická vláda po nejrůznějších kolísání při řešení problému mužického, odhodlala se konečně k budování socialismu na vsi — a tehdy sovětské spisovatele dostali nejenom právo, ale byli též povinni ukázati tvář přeměňující se vesnice, ukázati obraz ničení a tvoření nového dosud ještě neznámého sociálního řádu. Byli povinni potvrditi svým uměleckým slovem hluboký převrat a mírový význam tohoto komunistického pokusu; každý spisovatel byl vázán direktivou komunistické strany a jejími názory, které spočívají v následujícím: říjnová revoluce probudila ruskou ves z věčného snu, bolševici byli nuceni vyčistiti vsi od historických přežitků a nevědomosti, otevřeli třídní boj ve vesnici, který odjakživa se sváděl v ruské vsi mezi dvěma živly: na jedné straně kulak, hospodářsky silný mužik, který tělem a duší lpí na soukromém majetku, nejlakomější a nejtupější představitel buržoasie; jeho spojenci jsou různé protirevoluční živly, hlavně popy a celá ruská církev jako organizace, s jejichž pomocí kulacká masa kultivovala v ruské vsi středověkou nevědomost, pověry, lakomství a krutost. Dokud byl kulak pánem vesnice, byl to pevný opěrný bod pro boj se sovětskou vládou. On soustřeďuje kolem sebe povstalce, snaží se různým způsobem poškoditi hospodářský plán, jest stále v tajném spojení se všemi škůdci, táhnou se k němu vlákna i ze zahraničí, zkrátka, on je hydra, která stále bude žiti a ničiti ovoce snažení pracující třídy a tak dlouho to bude činit, dokud nebude z kořene vyvrácena. Proti němu stojí ohromná neorganizovaná třída venkovské chudoby. Revoluce a občanská válka roznitily nenávist chudoby k jejich třídnímu nepříteli do takového stupně, že byly zničeny jakékoliv vztahy a nic nepřekáželo normálnímu třídnímu boji dvou sil: ani příslušnost do stejné obce, ani příbuzenské svazky, ani osobní přátelství, ani okolnosti dřívějšího života, „jelikož chudá třída venkovská věří jedině komunistické straně a věří, že vítězství její může býti jen tehdy možné, když proletariát městský a venkovský se semkne v bolševické straně“.

Mezi těmito dvěma jasně vyjádřenými silami se nachází veliký, ale nejistý sociální útvar — prostřední mužik — (sередняк — maloroľník), který není zralý ani pro stranu kulaků, ani chudáků a který jako dvoutvárný Janus hledí na obě strany. Jest nutno ho obrátiti v jednu stranu a sice učiniti ho spojencem chudáků, nepodaří-li se to však, jest nutné ho hoditi nepříteli. Toto jest povinné, všeobecné schema. A kdokoliv by psal o ruské vsi, ať by studoval život ruského mužika s jakékoliv strany, vždy by musel vložit do tohoto schema všechny své poznatky, své myšlenky, pocity a dojmy. Vyšší umělecké ocenění připadá tomu dílu, které svým uměleckým tlumočením bolševického pokusu na vsi se nejvíce přibližuje přesnému smyslu oficiálních názorů komunistické strany. Spisovatelské uznání ideí a činů bolševické diktatury jest vyšší sankcí pro sovětskou vládu.

Za těchto podmínek jest zajisté těžké a téměř nemožné pro sovětského spisovatele volně vyjádřiti ve svých dílech skutečnost a jest také obtížné pozvednouti se na úroveň tvoření uměleckých obrazů. Sovětská literatúra musí sloužiti dvěma bohům: umění a politice; v tomto protikladu záleží celková novota sovětské literatury, ale je to, dle našeho mínění, vada, která osudově překážá rozvinutí literárního nadání mladých sovětských spisovatelů. Později ukážeme, že tato dvojakost jest natolik nebezpečná, že i dokonce oficiální kruhy začínají to uznávati a snaží se nalézt nějaké východisko ze začarovaného kruhu; snaží se nalézt nezávislý směr pro literaturu; usuzují, že při takovém protikladu, nejenom nelze vtěsnati vše pod jednotný všeobecný směr Stalinův, ale že za takových

podmínek nezřídka skutečný život sám o sobě (samofekom) řekneme kousek po kousku vystoupí na povrch. Tím vznikají na čistém sovětském plátně veliké nežádoucí skvrny, jimž se sovětský spisovatel nemůže vyhnouti, ať by sledoval směr všeobecný jakkoliv.

A takové, ještě nevybroušené kousky života se nacházejí v kolchozní literatuře. Místy jsou tak hustě seskupeny, že téměř zakrývají rudé pozadí sovětské skutečnosti.

Zabývejmež se nyní nejvýznačnějšími díly této literatury. Podle uznání sovětské kritiky náleží k nim zejména: „Rozrušená země“ od M. Šolochova, „Bruskij“ od F. Panferova, „Nenávist“ I. Šuchova a „Razběh“ V. Stavskoho.

Třídní boj pokračuje.

První, na co bylo nezbytno jasně a pravdivě ukázati (to se neustále zdůrazňuje v sovětské kritice), byl vývoj třídního boje na vesnici. Občanská válka skončila; všechny protirevoluční organizované síly byly zničeny; mocná organizace státu a strany naprosto ovládla život na vesnici. Ale třídní nepřítel ještě není zdeptán, přikrčil se, utichl, přizpůsobil se novým podmínkám a vyčkává příhodného okamžiku, aby se znovu vrhnul v zoufalý boj. A tak se třídní boj protahuje a nezmizí do té doby, dokud nebudou zničeny základní předpoklady kapitalistického systému ve vesnici, t. j. dokud nebude zničeno soukromé vlastnictví. Komunisté jsou povoláni dovršiti tento historický akt. Podle názoru sovětské kritiky, toliko jediný Šolochov dosáhl umělecké výše při podání tohoto obrazu. Věnujme se tedy především dílu tohoto nadaného spisovatele, románu „Rozrušená země“.

Jak je čtenářstvu známo, začíná tento román následující typickou scénou: „Pozdě večer roku 1930 přijel do kozácké osady, Gremiači Log, jezdec. Byl to skrývající se bělogvardějský důstojník Polovcev; zaklepal na vrata Jakova Ostrovnova, který přivítal Polovcova těmito radostnými slovy: „Vaše blahorodí!, odkud se tu berete? Pane kapitáne! O koníka se ihned postarám... Do maštale... To jsou léta!“ Téhož večera s opačné strany přijel komunista Davidov do téže osady jakožto představitel vlády; zastavil se u budovy selského sovětu. Představitelé dvou bojujících sil jsou nám předvedeni a boj začíná. Líčení tohoto boje podává se živě, lehce, s plnou znalostí techniky této věci, s dokonalou znalostí strategie a taktiky nepřitele.

Kdo je Polovcev? Dobrodruh protirevolucionář, čímž je vše řečeno. Šolochov se jím více nezajímá, nevěnuje mu zbytečné literární pozornosti, ale Jakubu Ostrovnovu věnuje zvláštní zájem. Vkládá do něho veškeré své mimořádné slovesné i výtvarné umění; Jakub Ostrovnov má býti bujarým kulakem proto, aby jeho kulacká tvář byla za všech okolností k rozpoznání a aby čtenář nebyl nikdy sveden k tomu, viděti v něm jakýkoliv všeobecný lidský rys.

Ostrovnov jest velmi nadaný a schopný hospodář, ale hospodářská činnost má pro něj jediný smysl, „aby žil tak, aby byl nasycenější než ostatní“. Před revolucí začal hospodářsky síliti, ušetřil peněz a dělal veliké plány. „Revoluce na něj vdechla chlad nevidaných otrěsů, zachvěla se země pod nohama Jakuba Lukiče, ale nepřivedlo ho to z rovnováhy. S rozvahou jemu vlastní a chytrostí dokázal rozpoznati blížící se nejistotu a rychle, nepozorovatelně pro sousedy zbavil se nabytého majetku, zakopal do země třicet zlatých desítek a kožený měch se stříbrem, prodal nadbytečný dobytek, zmenšil osev. Připravil se. A revoluce, válka, fronty prošly kolem něho jako černý stepní víchř nad travou: ohnout ho dovedl, ale zlomit nebo zmrzačit, toho nedokázal. Za bouře pouze topoly a duby se z kořene vyvracejí, ale pevně bodláčí přikrčí se k zemi, splihne a poté se znovu vztýčí. Ale Jakub Lukič nedokázal povstati! Proto byl proti sovětskému státu, proto

žil smutně jako vykleštěný býk: neexistuje pro něho tvůrčí práce, ani omamující radost z ní, proto jest mu nyní bližší Polovcev nežli jeho žena, jest mu bližší, nežli rodný syn. Chce jíti s Polovcevem, aby dobyl dřívějšího života, který zářil a suseděl storblovými bankovkami, jinak raději tento život opustit!“

Jest dána charakteristika dostatečně plná a jasná: „bodlák“, „vykleštěný býk“, bytost již dobrodruh Polovcev jest bližší než žena a vlastní syn; tato charakteristika jest asi dána, aby odpovídala tak zv. socialistickému realismu — dříve by se to považovalo za hrubý primitivism. A představiv takto hlavního hrdinu, kulaka, Šolochova si velmi zjednodušil úlohu vykreslití obraz třídního boje. Jakub Ostrovnov se rázem vrhá do náruče Polovceva, věří všem jeho výmyslům o nastávajícím svržení bolševické vlády, aniž se rozmýšlel, podepíše text přísahy věrnosti proti bolševickým silám a ihned začíná poslušně vykonávat všechny rozkazy Polovcevovy. Poctivý sovětský spisovatel s největší pečlivostí popisuje všechny události, ve kterých kulak projevuje svou protirevoluční činnost. Bedlivě podtrhává jeho zchytralé hospodářské schopnosti, vše to dělá proto, aby se stalo jasným, jak jest ještě silný nepřítel, kolik ještě těžkostí má komunistická vláda v boji s kulakem. I dokonce Davidov, žhavý bojující komunista, čistokrevný proletář, který při prvním setkání ihned vytuší, čím kdo dýše, i on div nebyl ošálen, div se nechtyl na udici Ostrovnovovu; toto zdůraznil Šolochova proto, aby u čtenáře vyvolal co nejúčinnější dojem síly třídního boje. A nutno přiznati, že Šolochova zde plně zasluhuje lichotivý posudek sovětské kritiky. Jakub Ostrovnov jest vykreslen, lépe řečeno vymalován jako stoprocentní kulak, jak to vyžaduje sovětská vláda: vedle drobného záškodnictví, provozuje zároveň s Polovcevem a jinými podobnými přímou protisovětskou činnost, organisuje tajné schůze, sestavuje čtyři povstalců a připravuje veliký plán všeobecného povstání. Samozřejmě se tato činnost neobejde bez příslušných krvavých dějů; scénu zavraždění kmotry a kmotra Jakuba Ostrovnova lze považovati za klasický vzor aplikace socialistického realismu. Kozák Choprov a jeho žena jsou nejlepší přátelé Ostrovnova, s nimiž byl poután vztahy příbuzenskými, křtil jejich děti a vůbec s nimi dlouho a přátelsky žil. Ale stalo se, že Polovcev pojal podezření, že Choprov by mohl prozraditi jeho a Ostrovnova, proto se rozhodli zavražditi tohoto možného zrádce. Kulak nezná žádných překážek! Fysický výkon této hnusné vraždy vzal na sebe Polovcev, Jakub Ostrovnov mu mlčky pomáhal, a toliko tehdy, když Polovcev zvedl sekyru nad bezbrannou ženou, pronesl jakousi bídnu, zbabělou poloprošbu, aby nechal tuto ženu, jeho kmotru Choprovu. „Do nozder jeho (Ostrovnova) se nesla vůně čerstvé krve... potácivě došel k peci, zmocnil se ho silný záchvat zvracení, s bolestí vyvrhl obsah vnitřností... Zvrátiv vše, zelený jako zelný list, tak jak vstoupil do světnice, svalil se na postel a nezvedl hlavu s podušky.“ A nebylo žádných důsledků této krvavé scény; znovu s Polovcevem vymýšlí nové způsoby záškodnictví a boje proti sovětům. Toliko tehdy, když Polovcev ho opouští proto, že vše selhalo, on jako by se probouzel z hrozného snu, začíná upřímně ulpívati na novém pořádku, nepozorovaně, i pro něj samotného, začíná poctivě vykonávat povinnosti hospodářského správce v kolchoze, kterýžto úřad měl zastávat po celou dobu. A „k jeho veliké lítosti, že se mu nepodařilo svrhnouti sovětskou vládu, připojuje se uklidňující radost a spokojenost: a od toho dne již nic nehrozilo klidnému a blahodárnému životu Jakuba Lukiče“. Ale odkudsi se znovu objevil Polovcev a „dřívější se opakuje“. A touto konečnou větou své knihy, spisovatel upozorňuje, že v dalších knihách bude pojednáváno o tomtéž, t. j. budou popisovány nové scény a epizody třídního boje, jehož zlým duchem bude

kulak. Dílo samozřejmě končí porážkou a zničením všech kulackých sil, ale nenastává to tak rychle. V každém případě třídní boj ještě bude pokračovati v druhé pětiletce, během které již konečně zmizí věkový protiklad mezi městem a vesnicí. Do té doby klidný pracovní život na vsi není možný.

Po 16 let žije ruská vesnice v ovzduší nenávisti, vražd a ničení! Kulaci a političtí dobrodruzi jsou na překážku smírnému budování života. Ale proč nezúčtuje sovětská vláda rázem s těmito silami, tato vláda, která zvítězila nad velikými, dobře ozbrojenými vnějšími i vnitřními armádami? Kde jsou příčiny takového dlouhého a úporného boje ve vesnici? Trvá-li tak dlouho tento boj, jistě existují nějaké jiné příčiny, nežli zoologická nenávist kulaků a jejich spojenců. Nechce vskutku ruský sedlák nic jiného, a nesnaží se o nic jiného, nežli žiti přesycen?

filosofie a psychologie

Walter Tschuppik:

Od Luthera k Hitlerovi

Není nedostatek zpráv o vnějších událostech, které přivedly Hitlera k moci. Známe dějiny německé republiky od roku 1918 do roku 1933, známe hnutí Hitlerovo, národní socialismus, od počátků do Hitlerova kancléřství 30. ledna 1933. Domníváme se, že známe příčiny, jež zjednaly hitlerovství moc: německá porážka ve světové válce, vnitřní politické boje, slabost republikánských stran, konečně světová krize hospodářská. Především je domněnka — a je to mínění takřka celého světa — že rozšířením světové krize vzrostla v Německu tak chudoba a bída, že zoufající masy propadly hitlerovství, které se stavělo zachráncem ze vší nouze. Prožil jsem jako novinář v Německu sedm let, od roku 1926 do 1933, a sledoval jsem v těchto letech velmi bedlivě politické poměry. Poznal jsem většinu lidí, kteří hráli v oněch letech politickou úlohu, znám většinu politických postav Německa hitlerovského. Hitler mě dal zatknouti po převratě 5. března a uvrhnouti do žaláře, v němž jsem byl držen 8 měsíců.

Vynesla Hitlera krize a bída?

Musím zejména opravit omyl, na němž lpí téměř celý svět. Je omyl, tvrdí-li se, že se Hitler dostal k moci jen proto, že chudoba a hospodářská bída dosáhly v Německu hranice představitelnosti. Hitlerův režim by tím získal polehčující důvod pro svůj návrat do barbarství. Avšak není to pravda, Německo bylo bohatá země v roce 1928, kdy se dostalo zase Hitlerovi posily. Světový hospodářský výboj Německa byl jedinečný. Jeho vývoz v hodnotě 15 miliard marek překonal — po prvé v dějinách — vývoz anglický. Nezaměstnaných bylo jen 300.000. Byl nadbytek nabídky peněz a úvěrů. Jeho sociální zřízení se nedala srovnávati se žádnou zemí světa. Nikde na světě nebylo takových nemocnic i v nejmenších městech, takových nemocenských pokladen, škol, lázní, sportovních hřišť, radnic, nikde nebylo tolik zdravého a snad i nezdravého přepychu.

Není oprávněná námitka, že Německo bylo přetíženo cizími úvěry. Je pravda, že Německo se zadlužilo velkou měrou, avšak neméně byl zájem zahraničních poskytovatelů peněz na zdaru Německa a na jeho klidném vývoji. Německo bylo s to si zříditi průmyslový aparát, jemuž není rovna na světě. Otázka reparační byla velmi dvojsečný meč. První její následek byly veliké úvěry, následek úvěrů byla prů-

myslová výstavba Nemecka, následkom výstavby rastoucí bohatství. Hitlerovské Nemecko se nyní vzpírati platiti dlhy, chce platiti jen svým zbožím. A je v povaze věci, že se mu to asi podaří. Skutečným vítězem zůstalo Nemecko.

V tomto roce 1928 se stal Hitler velikým. Ošklivá květina národního socialismu nevyrostla z bažin bídy, nýbrž na půdě bohatství a národní zpupnosti. Neboť tehdy obdržel po prvé ve velkém rozsahu Hitler od německých velkých kapitalistů v částce několika milionů marek ony prostředky, které mu umožnily utvořiti vlastní bojové útvary, milici a gardu, tak zvané SA (Sturm-Abteilungen) a SS (Sicherheits-Staffeln), s jejichž pomocí pak dobyl Nemecka. Hitler a jeho gardy měly býti bojůvkami velkého kapitálu proti socialistickým stranám a jejich sociálním vymoženostem. Německá republika a vládnoucí republikánské strany byly příliš slabé, aby se postavily na odpor, a slábly rok od roku. Neklid, který zanesl do Nemecka Hitler bezohlednými boji svých gard, zostřil hospodářskou tíseň, když nastávala světová krize. Ba, objektivní pozorovatel musí říci, že Hitlerovy boje a anarchie, kterou rozpoutal, zhoršily podstatně světovou krizi: úvěry v miliardových částkách prchaly z Nemecka. Nynější prezident Říšské banky třetí říše, dr. Hjalmar Schacht, ctižádostivý a bezohledný fanatik, přispěl na svých cestách po Americe k tomu, že byli američtí půjčovatelé peněz poplašení a zmatek zvýšen.

Kořeny hitlerovství — sociální:

Není však úkolem těchto řádek líčiti vnější průběh věci. Se stručným odmítnutím omylu, jako by národní socialismus v Nemecku byla zplodila původně nouze, naskytá se otázka: co to bylo tedy, co učinilo Němcům Hitlera tak svůdným? Nával k Hitlerovi netvořili dělníci ani sedláci. Byly to hlavně ony třídy a kasty středního stavu, jež připravila o hmotný nebo ideový majetek porážka ve válce, následující velká inflace a republikánské časy. Byli to bývalí generálové a důstojníci, kteří teď nebyli ničím, byli to rentiéři a malí měšťáci, byli to lidé, jimž přinesla světová válka v zákopech důstojenství a vážnost, byli to ti, kdo měli za časů císařství aspoň hodnot, ne-li nic jiného, byli to dopálení úředníci a majitelé domů, domovníci a lokajové, malí živnostníci a hospodští, zkrátka, ona přece jen velká vrstva, která se dostala v době pokrokového, republikánského, socialistického a technického vývoje mezi dva žernovy, mezi organisované dělnictvo na straně jedné a průmyslový kapitál a velkoobchod na straně druhé.

— programové:

Kdo četl Hitlerovu knihu „Mein Kampf“, pochopí, proč to byl právě Hitler, kdo mluvil ze srdce této dopálené, nespokojené a bezmocné vrstvě. Když Hitler, Rakušan, živořil uboze za mladých let ve Vídni co natěrač, podavač na stavbě a pomocný zedník, poznal tam dvě hnutí, jejichž hesla do sebe ssál žádostivě. Bylo to tak řečené všenněmecké hnutí Jiřího rytíře ze Schönerera a antisemitismus z počátků křesťanský sociálního hnutí za vedení pozdějšího vídeňského purkmistra Luegera. Hitler vlebí ve své knize oba tyto muže jako dva „z největších Němců vůbec“. Hitler neměl ani zbla ponětí o hospodářském pozadí obou těchto tak zvaných hnutí, z nichž prvé, všenněmecké, záhy uvázlo na písčíně, zatím co křesťanský socialismus znenáhla se vzdával každé demagogie, když se stal mocnou stranou. Také antisemitismus Luegerův, jako mocný prostředek agitace za všech dob hospodářského úpadku, byl odložen brzy mezi vetěš.

Avšak v počátcích obou těchto hnutí, která měla týž nával z týchž vrstev, jako pozdější národní socialismus v Ně-

mecku, bylo vše, co pojal Hitler do svého programu. U Schönerera: dětinská radost z germánského mythu, obdiv pro Bismarcka a německé císařství a uspořádání nevysvětlitelných hospodářských souvislostí vynálezem pradábla: tak řečeného „židovského ducha“. Schönererovi a Hitlerovi není vlastně historie ničím jiným, leda neustálým bořením velkolepých plánů „plavých germánských národů“ tajným sdružením svobodných zednářů a Říma, jenž je prý s nimi ve spolku. Od Schönerera vyšlo kdysi hnutí a heslo „Pryč od Říma“. Ve směru tohoto prostoduchého pojetí je povýšení nejtemnější a naprosto diletantské spekulace o rasových otázkách na vědu, od Chamberlaina po hitlerovského rasového profesora Günthera.

— m o c e n s k é:

Na této půdě tedy vznikl národní socialismus a z těchto vrstev rostlo hnutí, když se s přibývajícím krizí v Nemecku domnívalo víc a více lidí, že v něm spatřují zachránce. Ale Hitler by se nebyl dostal nikdy k moci beze zbraní a teroru svých oddílů. A ke zbraním a oddílům by se nebyl nikdy dostal bez finanční a duchovní pomoci nacionálního a nacionalistického měšťanstva, bez velkého průmyslu, bez přímé nebo nepřímé podpory generality aktivního i neaktivního vojska, bez oné velké části měšťanského světa, která lpěla všemi vzpomínkami na starém císařství a vilémovství, bez podpory všech kruhů, majících zájem na znovunastolení monarchií v Prusku, Bavorsku a ostatních německých zemích. Wittelsbachovec Ruprecht se odloučil od Hitlera nejdříve — po puči v roce 1923. Bavorští monarchisté už Hitlerovi nevěřili. Hohenzolleři spali s ním, jak známo, své naděje až do ledna 1934. Všechny tyto kruhy se domnívaly, že musí se vším nadšením podněcovati hnutí, jež má podle jejich mínění odstraniti republiku a zavésti bývalé poměry. Byli to vysokoškolsí profesoři, byla to většina německých soudců, byla to většina německých novin, byla to gymnasia, bylo to učitelstvo, byli to průmyslníci a notáři, byla to většina úřednictva, byli to v Mnichově dokonce malíři a sochaři, jimž nemohla imponovati ubohá republika a kteří snili o časech uměnímilovných bavorských králů. Ti všichni zapomněli, že je mezi tím vším válka a docela změněný svět.

Proti těmhle všem, proti havěti zalezlé v tisíci a tisíci doupatcích, sabotující, reptající, pobuřující, měla se republika hájiti. Byla příliš slabá. A nemohla se udržeti trvale demokratickými prostředky, nýbrž násilím a zbraněmi. Toho se zřekla, jak víme. Ba, musela se toho zříci vlastně už od Kappova puče. Tehdy vydala skutečnou výkonnou moc všanc generálům, generálům říšské obrany zrovna tak, jako generálům a důstojníkům staré armády, kteří byli s nimi stále ve styku, odstoupivším panovníkům a aktivistickým monarchistům. Od té doby, co se stal Hindenburg prezidentem, přesunulo se těžiště moci do pokojů Hindenburgových pobočníků, na syna polního maršála, plukovníka Hindenburga, který si dovedl zajistiti generalitu říšské obrany. Tato nacionalistická a zpátečnická oposice dodala Hitlerovi všechny nutné rekvisity, zejména peníze, potom však i celou morální podporu. Hitler sám dodal demagogii, v níž byl mistrem, a organizaci své strany a svých žoldněrských tlup. Vystupovaly stále hrozivěji a bezohledněji, až rozpoutaly hospodářskou anarchii a občanskou válku, která se stala na konec odrazovým můstkem pro Hitlerovo vítězství a převzetí moci.

M o r á l n í p o d p o r a n a c i o n a l i s t i c k é h o m ě š ť á c t v a

byla v tom, že vytáhlo z musea německých dějin vše, co mělo dokázati, že Nemecko není vhodné pro republiku a „západ-

nictví“ — vyneslo ze zbrojnice německé duchovní historie a filosofie vše, co bylo s to potvrdit autoritářský stát: mlhovitou mystiku německé filosofie, obdiv německého středověku, nacionální lomez tak zvaných válek osvobozovacích a Bismarckovo založení říše. Měšťáctví se spojilo s nejménějšími vášněmi proti všemu, co se nazývalo rozum a pokrok. Vyšňorilo teprve jak se patří, žalostný šaškovský oděv národně socialistické nauky. Nejnadanější z těchto krejčí, kteří byli povoláni, aby vzali míru na šat přicházejícímu císařství, byl pan Oswald Spengler.

Z toho všeho povstala hrozná míchanice, která vypadala, protože byla temná, znamenitě, hluboce, a jako pověstná německá faustovsky neodolatelná moc. Už jednou se mohla podivovati zaražená Evropa tomuto umění německých filosofů a pisálků oddávati se mystické bohoslužbě podobného druhu. Bylo to na počátku války, kdy chtěli dokazovati němečtí profesori a pisatelé knih, že a proč nelze Německo porazit. Tvrdili zhruba, že demokratický svět Francie je jasný a rozumový, avšak jen trojrozměrný jako soustava Cartesiova. Říkali zhruba, že duch Anglie je rovněž jasný, avšak zato ještě plošší, dvojrozměrný, rovinný svět prospěchářství a obchodu, tak plochý — jak se domnívali — jako Bacon, a tak nudný jako anglická neděle. Za to však duch německý! Změřil svět aspoň ve čtyřech rozměrech, s mystikou svých myslitelů, s katedrálami svých gotických stavitelů, s geniím svých ředitelů bitev a pruského generálního štábu a se silou a velikostí svých hudebníků.

I vyhlásili už tehdy válku za svatou, opovrhovali každou soustavou, která se snažila uvést trochu rozumu do nepořádku. Válka byla, jako všechno ostatní, částí věčně nezbadatelného světa, temného osudu a zvláštního boha, trůníceho nad Němci. V základě nečinili nic jiného, nežli co dělali staří Kymbrové a Teutoni, když táhli do války: dělali divokou válečnou muziku. Dulí na kravské rohy, Wotanovi kněží mávali nádobami s posvátným dýmem, ženy vřeštěly a třískaly do bubnů ve vozových hradbách.

Kant a humanismus.

Německo vězí ještě hluboko v barbarství. Nedejme se klamati německým devatenáctým stoletím, v němž dospělo Německo k moci a vážnosti. Nedejme se klamati velkým počtem Nobelových cen, jeho úspěchy ve vědě. Nedejme se klamati tím, co se nazývá druhý německý humanismus — existencí Kanta a Výmaru. To vše vzniklo na půdě ne-svobody, absolutismu a despotie. Nedejme se ani oklamati zázrakem německé hudby.

Kdo to byl Kant? Útěk z vezdejších trampot, z německého světa obušku a knuty do nebe. Na oblaka napsal svobodu, kterou si právě vybojovali francouzští sousedé ve Velké revoluci. Proč mluvila německá hudba tisíci jazyky? Protože censor zakázal užívati jediného. Kant, jenž jde celým devatenáctým stoletím, a který spoutal celé německé myšlení až na naše časy do úzkých, protestantsky orthodoxních pout, nebyl naprosto osvoboditelem ducha, nýbrž posledním velkým protestantským theologem — chudák Friedrich Schiller, který se domníval, že stoupá po žebříku kantovského ducha na německá nebesa a zatím pod sebou ztratil svobodu. Bez Kanta by nebylo Hegelovy filosofie, tohoto vzkříšení a velikonoc německého absolutismu ve světě ideí, bez Kanta by nebylo protestantské pastorské filosofie, jejímž „osvícení“ nezbylo z bible nic, leda několik zákonů, jimiž chtějí nyní „němečtí křesťané“ z roku 1934 ozdobiti svého Wotana a Baldura!

Okolo druhého německého humanismu, okolo Kanta a tak zvaného vzkříšení starých Řeků, okolo Herdera a Vý-

maru, okolo tak zvaných válek osvobozovacích — stále musíme říkati „tak zvaný“, stále hraje klam velikou roli — vytvořila se mocná legenda. Odtamtud se čerpaly po desetiletí duchovní rezervy, tam měla býti zjednána základna pro všecku novou německou vzdělanost devatenáctého století, tam vznikl duch německého gymnasia a německých universit.

Čím to však, že Francouzi čerpali z úvah o starých Řecích a Římanech zcela jiného ducha a sklídili zcela jiné plody nežli německý gymnasijský profesor a německá universita? Čím to, že se herci Velké francouzské revoluce zdobili jmény antických hrdinů svobody, zatím co byl v Německu gymnasista naplněn odporným respektem před paytorem a králem, před execírkou a poslušností? Čím to, že se Řekové stali v Oxfordě a Cambridgi základem světové vzdělanosti a humanity anglické, zatím co byli v Německu vždy jen heroickým stupněm k historii vítězství u Sedanu a srovnávací pomůckou pro postupimské parády za Viléma II.?

Je to tím, že Německo bylo obdařeno humanismem ve věku nejzúřivějšího absolutismu. Let do nově objevených božských světů se musel snoubiti se žalostným životem německého pozemšťana, s vládou německých knížátek, s prodejem německých dětí cizím potentátům, s truchlivě dusivým ovzduším německého života, o němž si můžeme jen utvořiti představu, čteme-li současné zprávy.

Luther na pomoc knížatům.

Proč nedokázali Němci setřásti tuto hanu jako jiní národové? Luteránství, toto nejhroznější neštěstí německých dějin, je uvrhlo v pouta, kterých už nelze zlomiti. Luther vybavil německá knížata boží milostí, učinil je nejvyššími kněžími. Německý pastor byl nejprve kazatelem příkázání, aby byl člověk poddanský a poníženy. Protestantství a německý pastor se stali cvičiteli pro německá kasárna. Krise německého protestantství v roce 1934 je plná důslednosti. Po pádu císařství v roce 1918 muselo se protestantství státi logicky pařeníštěm monarchistického zpátečnictví; neboť německé poddanské protestantství — luterství — bylo servilnost a služebnictví knížatům. Ony socialistické odrůdy luteránství, jež byly důsledkem osvícené spekulace liberálních theologů (kázání na hoře), nenabýly nikdy významu. Nyní, v roce 1934, je luteránství nuceno skloniti se před hitlerovskou diktaturou a neví ani okamžik, jak bude jednou vypadati Baldur, k němuž je hnáno diktaturou: fašisticky či anarchisticky.

Hitlerova despotie sahá daleko. Nikoliv však až do skrytých komůrek myšlení a duše. Pošetilí pastoři shledávají polekání teprve teď, do jakého dobrodružství se pustili, že žehnali Hitlerovi, ba, že ho oslavovali jako nového německého spasitele. Kostely jsou prázdné. Chybějí jim oni lidé, kteří lnou sice k Lutherovi, ale nikoliv k Hitlerovi.

Druhý německý humanismus navázal tudíž na luteránství a tím na t. zv. první humanismus. Slavný Nietzscheův výrok o „velkém sedláku Lutherovi, omezeném na prostor svých škorní, barbaru a demagogovi, který připravil Evropu o všechny kulturní hodnoty“, podrží navždy správnost. Luther má Hitlerovy rysy. To jest: i tu se stal z nepochopení hospodářských souvislostí politický a náboženský protest. I Luther hledal pro bídu sedláků a cechů své obětní beránky a židy: našel je v katolických „flandácích“. I on hledal zlé svobodné zednáře: našel je v Římě renesančních papežů. I on bouřil proti „úrokové porobě“. I on zradil na konec sedláky knížatům a městům jako Hitler dělníky velkému průmyslovému kapitálu. Ze všeho bédování, bouření a křiku a z ohlašovaného nového pozemského pořádku nezbylo posléze docela nic, jen nezměrná chudoba, puritánství, které ji mělo učiniti stravitelnější, zachmuření německého světa

v každém ohledu, zasmušilost a samotářství, které ulehčily knížatům podrobení.

Kant na pomoc spolku „pastora a knížete“.

Nikdy se už nemohl německý poddaný osvobodit. Knížata chránila luteránství a pastor chránil knížata. Když vycházelo ostatním národům slunce občanské svobody, když se ani Německo nemohlo zcela uzavřít novým ideám, které přišly na sklonku 18. století, muselo být vše podáno německému poddanému pod protestantskou způsobou. Svoboda v duchu pastora: Tam vysoko nad oblaky je pravá říše svobody. Ty, německý poddaný, spekuluj kantovsky o věci, o sobě. To je daleko důležitější nežli to, zda jsi nevolný či svobodný sedlák. Ty, německý poddaný, neboují se proti svým knížatům. Jdi do starých Athén, procházej se po agoře a pohleď, co dokáže nejvyšší vzdělání a nejvyšší estetika. Ovšem, to jsou nedosažitelné ideály. My na této smutné německé zemi musíme být zbožní a žít podle rozkazů zeměpánových.

Velký německý filosof Kant vzal v ochranu luteránství otrěsené v oblasti duchovního osvětlení. Orthodoxní luteránská theologie byla v tísní se všech stran. Encyklopedisté byli neodolatelná dělostřelba, houf nových věd se zvedl proti temnému německému světu, až dosud nedotčenému. Nyní zachránil Kant, na čemž záleželo zejména autoritářskému spolku „knížete a pastora“: mravní zákon. Nyní už nekázal jen pošetilý pastor na kazatelně vesnického kostela, že je třeba poslouchati knížete jako boha, že kaprál smí mrskat a že každý tajný rada je dosazen králem, tudíž bohem — teď to říkal největší německý duch s nejvyšší katedry. Kant sám učil nyní kategorickému imperativu autoritářského státu. Tu nebylo stopy po náznacích politických nebo sociálních požadavků. Teď nebylo ani potřeby četníků, aby byli uchráněni němečtí poddaní od svodů francouzské revoluce. Kant posadil četníka každému Němci do jeho vlastních prsou. Stal se Lutherem číslo 2, zjemnělým Lutherem, s nímž bylo těžko diskutovati a debatovati, už proto, že jeho němčina zůstala takřka nesrozumitelná.

Většina toho, co se zve německý duch 19. století — a bylo to století rozhodující Sedanem, vilémovstvím, industrialismem a provokujícím pastorem, který žehnal všemu a řval s kazatelnou „Deutschland, Deutschland über alles“ — tvoří soustavu autoritářské víry, pyramidu, na jejímž vrcholu se vznáší Luther, svatý duch Kantův a Kritika praktického rozumu.

Mohanská čára.

Mohl bych vše, co jsem tu řekl, doložit citáty a daty. Pro toho, kdo zná Německo, jeho dějiny, filosofii a jeho literaturu, není jiného úsudku: vede přímá cesta od Luthera k Hitlerovi. Nejen Nietzsche nazval Luthera barbarem, v němž protestoval německý prales proti evropské kultuře. Řím je jediným dědicem kultury mnoha tisíciletí. Pokřesťanství pohanů na sever od Dunaje bylo jistě více nežli sesazení starých bohů. Křesťanství misionáři přinesli lepší pluh, zbytek antických mravů a civilisace, římské živnosti, římskou kulturu, šaty místo kožíšinových zástěr, nůžky na dlouhý vous, olej na mytí těla místo dřeva, jímž staří Germáni škrabali špínu s těla atd. atd. Biskupové a kněží byli přímými nástupci triumvirů, konsulů a pretorů. Pokřesťanství a civilisování národů na sever od Dunaje nastalo pozdě a nedostalo tomu, co slíbilo.

Historicky zřeno: první pokles nazzpět v barbarství na kritickém rozhraní hospodářském je označen Lutherem; druhý Hitlerem v roce 1933.

Dunajská hranice a tak zvaná čára mohanská mají mimo-

řádny význam. Jsou to staré hranice římské říše — limes. Jsou to staré hranice římsko-latinské kultury (jsou to hranice vína, darů to římských legionářů a shodují se s hranicemi, které dělí katolický svět od luteránství). To vše jsou hlubší příčiny, proč mohanská čára má v Německu stále veliký politický význam. Má jej ještě dnes. Hitler a luteránství přepadli a uchvátili německý jih. Tam je také nejsilnější opozice proti despotii.

Jihoněmecký člověk pocituje bezprostřední protivu mezi sebou a luteránem, t. j. barbarem. Je to, jako by na sebe narážely dva světy. Emancipace od církve v 19. století mnohé setřela. Ale právě skutečnost, že tato protiva dvou světů trvá i mimo náboženství, potvrzuje vše, co bylo řečeno o významu mohanské čáry. I Hitler cítí silně tuto protivu. Velký díl poprav v Mnichově 30. června 1934 platil zničení katolické opozice.

literatura a umění

Otto Rádl:

Švejkův bratr

III.

Baťa nad polárním kruhem.

Tady jsme už daleko od „foristy“ Švejka, jenž pracuje jen když musí, jenž přebarvuje ratlíky, všelijak své psy kupíruje a všelijak jich nepoctivě nabývá i pozbývá, jehož povedená nesianosnost baví a těší daleko víc, než nějaký nudně svědomitý výdělek. Neboť oba, Švejk i Welzl, sice vyšli ze stejných vrstev, Švejk však v nich zůstává a nemá ctižádosti dostat se výš, kdežto Welzl je typem českého snaživce, jenž sice začal jako proletář, má však v sobě měšťanský ideál spořádaného života. Welzl je typ českého arrivisty a selfmademana, Švejk je jeho opakem, to je ruská duše v českém člověku.

Když Welzl přijde na osamělém ostrově do sluje souseda, jenž tu žije už dlouhou dobu, vidí tu skříň, stůl, lavice, vzađu chodbu, která vede do jiné jeskyně, v níž je skladiště a místo pro psy: hned se v něm probudí jeho měšťanská duše, která potřebuje rámec spořádaného interiéru, a umiňuje si, že musí bydlet sám co nejdříve také takhle spokojeně. To je základní předpoklad pro celou jeho další práci. Ale i dříve už, když žil na Sibiři kdesi u Jakutsku, musil tento nomád a tramp míti kolem sebe tytéž měšťanské rekvizity pořádného domova: dobrá kamínka s sebou vozí na voze, do díry ve skále si zasadí dveře, všecko řádně pospravuje, troubu nasadí a zásoby si uloží. To potřebuje k udržení svého sebevědomí a úcty k sobě.

Měncenná plemena nomádů se pro něho vyznačují tím, že bydlí ve špinavých domcích, v nichž to „smrdělo kyse-lým potem“. Domorodým ženám by nepodal prst, třebaže jsou mladé a do něho zamilované, protože jsou špinavé a všivě. Věrní a upřímní Eskymáci na polárním ostrově na něho udělají „velmi zlý dojem“, protože většinou jsou velmi nečistí. O ženě s Korey, jež žije mezi severany, říká, že to byla „ošklivá žlutá ženská, smrděla jakoby kyselinou, ale jinak byla hodná“. Naopak zase o milé Oli Nelsona, která byla náramně hezké děvče, neopomine podotknout, že byla čistotná. Snad nenajdete v druhé dobrodružné knížce tak často akcentovanou čistotu nebo nečistotu, jak to tu činí Welzl ve své spořádané maloměstské duši. Dokonce i při návštěvě u presidenta Masaryka, když je otázan po Eskymácích, musí chtět nechtět, aby zůstal pravdomluvný, mluviti o té „špině a tom smradu“ v jejich děrách. Welzl je zkrát-

ka syn čistě vybilých pokojů, solidně vedené domácnosti a v duši mu zůstala vzpomínka na teplo opravdového domova mezi čtyřmi stěnami: tato base měšťanské solidní tradice je mu morální oporou v nehostinném a divokém světě.

Snad si také odtud odněkud přinesl tradici své představy o poctivém a dobrém obchodníkovi: je však těžko říci, kde si získal svůj formát, který ukazuje spíše na člověka dalekých prostorů, na občana světového imperia, na Angličana, nežli na moravského řemeslníka. Území, na němž podniká své obchody, odpovídá asi prostoru, jako by někdo z vás si zajel na nákup do Nového Yorku a pak se s ním tahal po všelijakých evropských přístavech: od Země Frant. Josefa přes mys Čeljuskin, Novou Sibiř, Wranglův ostrov, Behringovu úžinu, až k ostrovu Herschlovu na nejsevernější Aljašce sahá jeho působitě, na jih zajel až do Japonska a San Franciska. Jakmile se jednou rozhodl pro obchodování, pro zásobování lidí nad polárním kruhem potřebným zbožím, potravinami, náradím a zbraněmi, a dovážením jich koží na jih na prodej do velkých přístavů, od toho okamžiku proměnil se v obchodníka každým coulem. Když najde staré opuštěné eskymácké sluje, umínuje si, že nálezy prodá jednou do mu-sei. Založí si skladiště, třebaže je to zprvu jen sklad odpadového dřeva, které však je pro zlatokopy vzácné k upevňování štol. Vylučuje překupníky na velrybářských lodích, kteří vymršťovali ceny do nestoudné výše, a spokojuje se s menším, ale při tom ještě velice dobrým ziskem. Kapitánům, plujícím na sever, prodává zase uhlí, které sám vytěžil z bohatých severních ložisk: angažuje tu ženy a děti k práci a zavede docela racionelní těžení a technicky nový způsob nakládání na lodi. Zavádí úvěr, bere zálohy, provádí obchody komisní, organizuje kolektivní objednávání potřeb, zavazuje se k pevným dodávkám a zavádí prodej kožíšin podle objednávek na základě katalogu. Není divu, že ho v tomhle světě, kde každý je volán jen svou přezdívkou, nazývají humorně „Arctic Bismarck“.

Je znamenitý psycholog, dovede předstírat nezájem, když mu na koupi velice záleží, dovede čekat, umí být v případě potřeby necitelný a druhého sevrít, a dovede také využít vážnosti, které se těší po jmenování vrchním náčelníkem eskymáckým, ve prospěch svého obchodního podnikání, stejně jako pro reklamu se zabývá současně i amatérsky lékařstvím, ranhojičstvím a trháním zubů. Jak se vzal tenhle formát mezinárodního obchodníka, ovládajícího všechny řeči národů, s nimiž přijde ve styk, u tohoto moravského řemeslníka? Musili bychom se také ptát, jak se vzal u jiného Moravana, jenž z výrobce papučí se stal dodavatelem obuvi pro půl světa. Jan Welzl se stal velkopodnikatelem a milionářem na zlatém severu patrně proto, že příležitost dělá obchodníka. Příležitost z něho udělala druhého Baťu.

O důstojnosti a dlouhých vlasech.

Švejk kašle na důstojnost: dobrý měšťan a velkoobchodník Welzl si na ni musí potrpět. Má vášeň být všude ceněn jako poctivý člověk, hodný cti: když ukáže za své cesty po Sibiři papíry úředníkovi, pamatuje si ještě po třiceti letech, že úředník mu řekl, že to je dobrý pas a dobrá že jsou vysvědčení, a že Welzl je pro něho právě tak dobrý člověk jako carův bratr. Být poctivý člověk před úřadem, to je pýchou Welzlovou kdesi za Verchojanskem stejně jako si zakládá na tom, když už jako třicátník začíná nabývatí úcty mezi polárníky, když Eskymáci a Čukčové řvou a pískají, hrají a tančí mu na počest za sestrojení čerpadla. Neuvědomuje si ani bezděčnou komiku své samolibosti, když líčí obřadné pěstění svých vousů a vlasů, které mají potvrdit jeho důstojnost:

„Aby se mně nekroutily, měl jsem zpravidla jedno děvče pro to, aby mně udržovalo ty vlasy v pořádku. Vlasy sahaly po kolena, byly plavé a byla to opravdu moje pýcha a radost. Protože

jsem jako obchodník jezdil leckam a bylo třeba, trochu vypadat k světu, musela mně ta Koreanka vlasy pěkně česat a bílými hedvábnými pentlemi proplétat. To působilo zejména na domorodce. Ty vlasy a vousy mně ovšem dopomáhaly nejen k vážnosti na severu, ale i k úvěru, když ho bylo třeba. Staral jsem se o ně pečlivě.“

Teprve později v Americe si své od roku 1894 do 1924 nestříhané vlasy dal ostříhat: tenkrát už nepotřeboval této důstojné uniformy, byl už bohat.

Protože však se i Welzl narodil ve vlasti Švejkově, nedovede přijímati ani svou vlastní důstojnost tak docela bez ironie, a praví o sobě jednou, že prý byl „hezka blondýnka“, a po druhé:

„A peníze přšely. Jak by ne, nebyl jsem dost velký pánbíček pro obyvatele opuštěných pobřeží, přijel-li jsem s tak báječnou lodí, s vousy až pod břicho, a s vlasy spadajícími až po zadek a propletenými pestrými pentlemi?“

Jinde však se posuzuje s velkou vážností; je i při své humorné bodrosti vlastně humorista, je k tomu příliš vážný. Je daleko častěji obětí bezděčné komiky některých svých příhod a vyprávění. Jeho humor je dobrý rozmar chlapíka z lidu, jenž má smysl pro obhroublou legraci, jako byla třeba střilenice z revolverů před soudem, nebo jakým je scéna s trháním zubu, jako je výjev, kde hází horké čerstvé upečené pleskanky s pánve přímo hostům do úst. Má rád chlapské oslovení a je pro něho lichotkou, osloví-li někoho, že je „potvora“ nebo „největší lotr celého severu“. V tom všem se ukazuje Welzlův proletářský původ, stejně jako v jeho bodré nesentimentálnosti, jeho lásce k jídlu, jeho vášni pro fantastické povídky, v jeho vděčnosti i dobrém srdci, v bezprostřední smyslovosti jeho postřehů, jeho smyslu pro realistický detail, v jeho živém sociálním citění. Naproti tomu převzal úplně rasový názor kapitalistických Američanů, s nimiž přicházel nejvíce do obchodního styku, zejména ve svém názoru na ženy barevných ras. Tak v sobě sdružuje Welzl vrozené vlastnosti svého původu, rysy ze světa svého mládí a návyky světoobčana, jímž se stal během své kariéry.

Končí se Ulysem.

V čem navazuje přímo na domácí tradici, je jeho povídavost: naučil se z hokynářského krámku své matky a jejího obchodu se sýrem potřebné hovornosti, zvědavosti a zálibě v rozpravě se zákazníkem. Patří to k obchodu, k získání známých, je třeba posadit se a poklábosit, povyprávět o cestách, přeptat se na to či ono, doplnit si své zkušenosti a znalosti lidí. Musí vědět o všem, kde je čeho třeba, kde jaké potřeby nastanou, taková všetečnost a všudybylství je prý nezbytno všude tam, kde není novin. A když se tak sejde několik lidí, z nichž každý prošel jiný kus světa, má jiné zkušenosti a jiné názory, to už je zábavy, při které člověk vydrží sedět ve dne a v noci — a při nichž se vychová nějaký epický talent.

Člověk je tvor povídavý, to je jeho základní vlastnost: někdy sice také „ledaco vyplkocá, co si moh nechat pro sebe a z toho užitek potom mět“, ale teprve kloudným vyprávěním se stává člověk člověkem. Vzpomenete někdy na Dickense, když slyšíte takový welzlovský rozběh k některému příběhu:

„Ale teď nesmím zapomenout na toho malinkého človíčka, s nímž jsem se taky několikrát setkal. Ne, na Dawson Toma nesmím zapomenout. Kdo neznal Dawson Toma, nemohl říci, že byl na Aljašce. Protože nebylo v té zemi proslulejšího dobrodruha...“

A jinde budete vzpomínat při těchto charakteristikách a vzájemných osloveních hrdinů těchto historií nejstarších epiků, leckde ruských bylin a někde dokonce Homera: poznáte, že se nic ve svém stylu nemění během lidské historie tak málo, jako styl příběhu o hrdinovi. Nezní tohle, jako když se oslovují dva hrdinové před Trojou?

„Sakra, povdám, není to Maik? Je to Maik, vidím jeho pse. Ty, řekni ty mně pro moje radost, co ty děláš na kanadiánský straně? Ty si přece dycky prošpektoval na americký straně a znenadanou tě vidím tady, milé Maik. To se mně nechce líbit.“

— Co by né, říká Maik, — co by se tě to nelíbilo. Pravopopárské syn zlatého severu je jedenkrát tam a po druhý zas inde. Alasku znám, že tam možu chodit potmě, tož si povídám: Maik, ty vemeš trochu pohledku na kanadiánský straně. Alebo je tě to něco divnyho? —

— Maik, nic ty se mně nepté, esli divnyho alebo nedivnyho. Nic ty se mne nepovdé, já se tě na nic neptám, ale já tě musím povdět, že Maik na kanadiánský straně je něco náramně zvláštniho. Já se tak myslím, že ta Alaska už není Alaska, když po její divočině nejezdí z jeho psama Maik. A tož mně ty pěkně pověz, co ty si tam na americký straně vyved, že ty tam nemožeš byt. —

— Nic ináč to nemože byt, enom tak, že ty si o tom už něco slyšel mluvit. —

Nic já sem o tem mluvil neslyšel, milé Maik, medvidi takový řeči nevedou, kajuz mne to taky nemoh povdět, a s nikym inym já sem řeč nebral už cely leto. Tož já sem vod níkeho nic neslyšel, žádné mně nic nepovdal, já sem do dnešního dňa ani nevěděl, esli ty ešče žiješ, alebo esli u tvojeho celtu pták smrtě už neřekl pudrdlik, pudrdlik...“

A tak plyne dál mohutný epický tok vyprávění tohoto klasičského vypravěče, jenž ukončil ve čtyřech svazcích heroickou baladu o svém životě. Odjel chlupsky a bez sentimentality zase do svých ledových končin, a zamtlčil nám její poslední kapitolu.

Nebrání nám tedy nic, abychom si k příběhu jeho života nevybrali jeden ze dvou závěrů, jež najdeme napovéděny v jeho knihách. Snad je to pravda, že jakmile usedne na železnou dráhu, zapomene na všechno tady a na nikoho už myslit nebude, „protože to je tym pádem, že co bylo, to bylo.“ Na to, co bylo, na to u nás není čas, na to my nemyslíme. Zrovna tak, jak dyž nekdo umře. My ho pochováme pod led a pod kameně ho položíme, nikdo se na jeho hrobě nezastaví, žádné se ani nepomodlí, všeci se votočíme a deme pryč a už myslíme na svoje věci. Ale to, co bylo, to bylo, to už se nevrátí, to je prač, tož co je po tém? A tym pádem, jak ty to tady slyšíš, já na všechny hned zapomenu a esli si na ně zpomenu, tož dyž já budu něco od nich třebaovat. Ináč ne.“

Povahám citovějším, kterým se zdá takové rozloučení s Welzlem příliš kruté a nemilosrdné, dovolujeme si nabídnouti závěr jiný, básničtější. Je čerpán z jeho první knížky, v níž líčí detail z pohybu na severském ostrově jednou před třiceti lety. Představte si tedy Welzla, že dojel zase na svůj polární ostrov, že tu žije šťastně, v bohatství a spokojenosti, že je svými přáteli ctěn a svými podanými Eskymáky milován, a že jen občas se zadívá tam do daleka a řekne si, jako jeden hrdina ze starověké básničky:

„Bylo mně trpkó. Běhal jsem po břehu a díval jsem se, nevznáš-li se někde kouř. Ale nebe bylo čistě, jenom smutné, modré hory se zdvíhaly v pozadí, docela holé, na druhé straně pak zamrzlý oceán...“

Život a instituce

Ivo Ducháček:

Francouzští intelektuálové o rozhlase

Mluví se nyní hodně o budoucnosti rozhlasových her. Je zajímavé poznat, co o tomto problému soudí význační francouzští spisovatelé. Přináším v tomto článku názory 18 intelektuálů, dramatiků, romanopisců, kritiků a rozhlasových autorů. Jejich odpovědi získal jsem z polovice z ankety časopisu „Nouvelles Littéraires“ a z polovice přímými rozhovory. V abecedním pořadí uvedu nyní jednotlivé odpovědi:

Denys Amiel: Je jistě možno vytvořit čisté rozhlasové divadlo. Vždyť slepí s radostí chodí do divadel a stačí jim jen zcela málo vysvětlivek, aby dokonale pochopili. Nemyslím však, že by bylo třeba vyčerpávat se hledáním zvláštních rozhlasových forem. Mnohé divadelní náměty jsou naprosto vhodné jen i k poslechu.

Alexandre Arnoux: Divadlo a rozhlas jsou dvě formy naprosto odlišné. Není možno přenést divadlo před mikrofon a pak pouze přečíst popis dekorace. Bude nutno nalézt nějakou kombinaci zvuků, tónů a slov, která by dostatečně podnítila obrazotvornost divákovu.

Tristan Bernard: Rozhlas neslouží tak dramatickému umění jak by měl. Je chyba, že divadelní hry se dostávají před mikrofon bez modifikací, zhusta sice velmi malých, avšak přece nutných. Je nutno stvořit drama pro slepé. Je nutno před každým aktem uvést scénu určenou k vylíčení osob a dekorací. Slovy je možno vytvořit tisíce velkolepých dekorací, slovy je možno vynalézt kostymy a nejpodivnější lidi.

Edouard Bourdet: Každý kus, kde děj má mnohem menší důležitost než dialog, zdá se být vhodnějším pro rozhlas, který vylučuje onen druh divadelní atmosféry, v níž dekorace a světlo hraje tak závažnou úlohu. Neuznávám tak přesného rozlišování mezi divadlem a rozhlasem. Důležitější je prostředek, jakým se interpretace děje. Neboť v tom tkví právě velká zásluha rozhlasu, že proniká i k těm, kteří divadla vůbec neznají.

Francis Carco: Neuvažoval jsem o problému rozhlasových her. Jen jedno v tomto problému se mi zdá být naprosto jasným, že totiž divadlo a rozhlas není možno navzájem vůbec slučovat. Na jedné straně jeviště, vzhled herců, jejich gesta, jejich krása, ošklihost a směšnost, výprava a světlo, a na druhé straně jen hlas a zvuk, jak to možno slučovat?

Paul Claudel: (Radiové vlny stoupají vysoko, avšak přece ne tak, aby dostihly některých nebetyčných vrcholů, proto je Claudelova odpověď tak lakonická.) Nikdy jsem o tom nepřemýšlel, nemohu se proto o rozhlasu nijak vyjádřit.

Jean Cocteau: Rozhlas, jako ostatně i gramofon, mohou sloužit umění jen velmi nedokonale. Jsou to skvělé stroje, ale já nemám rád tyhle všechny fotografie, přenosy a reprodukce, zbavené vši podstatné životnosti. Divadlo v rozhlasu? Ne, tomu nevěřím. Divadlo je především divadlo, děj, na který se dívám. Uznávám, přijde doba, kdy i v radiu budeme vidět, snad tehdy rádio umění poslouží. Ale nyní spokojuje se vysíláním her, které byly napsány proto, aby byly právě tak slyšeny jako viděny. Napsal jsem svého času píseň pro Marianne Oswald, kterou měla nazpívat na gramofonovou plotnu. Bylo nutno použít k docílení úspěchu zcela jiných efektů než obvykle. Tak i rádio bude muset používat nových nedivadelních prostředků. Je k tomu třeba vývoje. Myslím, že k vývoji radia nepřinese divadlo nic, spíše vývoj rozhlasu přinese něco divadlu. Nikdy jsem ještě pro rozhlas nepsal. Jednou snad se pro to nadchnu, ale jsem přesvědčen, že dramatická forma rozhlasové hry bude naprosto rozdílná od formy divadelní. Ostatně myslím, že nejsem dost dobrým soudcem. Jsem špatným soudcem, poněvadž jsem dobrým obecněstvem. Jsem-li přítomen nějakému představení — i hry, kterou jsem sám napsal — buď neposlouchám vůbec, nebo žiji s sebou. Pláči v kině, poněvadž si myslím, že je to pravda. Zachoval jsem si a asi též za-

chovám dětskou zhýčkanost, které se něco líbí nebo nelíbí, avšak nedovede vysvětlit proč.

Pierre Descaves: Jako rozhlasový kritik vím velmi dobře, jak velký rozdíl je mezi divadelní a rozhlasovou hrou. Prostředky vyjadřovací jsou jiné. Náš rozhlas udělal v poslední době v této věci veliký pokrok. Musil, neboť jsme byli znamenitě pozadu. Německo, Rakousko, Československo nás předběhly. Pochopily tu propast mezi divadlem a rozhlasem, pochopily, že nadchází období sonority, kdy zvuk a tón nahradí a vyjádří barevnost a efektnost jeviště.

Fernand Divoire: Radiofonie je báječnou doménou neskutečna. Její prostředky jsou neomezené. Rozhlas není omezován ani prostorem, ani časem, ani logikou. Můžeme, docela opravdově, slyšet hlas boží anebo pochod assyrské armády. Je jen podivné, že naši velcí spisovatelé nechťi využít toho nesmírného pole radiofonie. Je to snad proto, že se na tom nedá dost vydělat?

Henri Duvernois: Velký počet posluchačů radia jistě zasluhuje, aby se mu věnovala pozornost. Vidíme však stejný zjev jako ve filmu. Velký počet je tu omluvou pro plochost. Ale obecnstvo nechce stále prostřední věci; přijímá prostřednost jenom proto, že se nikdo nenamáhá dát mu něco jiného. Je třeba vybrat v klasickém a moderním divadelním repertoáru hry, jichž děj dovede se obejít bez prvku vizuálního. A hra se musí rozhodně rádně pro rozhlas upravit, neboť tři dějství divadelní hry jen unavují posluchače, který nemá na pomoc zrakové vjemy. Musíme zatím upravit divadlo, nemáme-li autory, kteří by dovedli napsat něco hodnotného pro radio.

Je an Girardou x: Nemyslím, že by bylo nutno tak přísně oddělovat dramatické umění divadelní od eventuálního dramatického umění rozhlasového. Není tu tak veliký rozdíl... skutečně krásné dílo je stejně krásné, čte-li se, vidí-li se nebo slyší-li se. Již ve filmu poznala se užitečnost specializovaných sálů, které předvádějí filmy stojící nad průměrem. Tak jistě v budoucnosti budou se musit specializovat rozhlasové stanice, aby vyhověly všem. Je však nutno vyhýbat se zneužívání nových prostředků, zatím vlastních jen rozhlasu. Příliš časté používání zvukové kulisy v rozhlasové hře je barbarské. Řecké divadlo nestaralo se též o dekorace: mnohohlasé chóry, hlasy neviditelných postav stačily. A patřilo masám. V řeckém divadle bylo by snad třeba hledat, chce-li se vytvořit samostatné rozhlasové umění.

Henri Kistemaekers (předseda svazu dramatických autorů): Radiofonie je nová řeč, nový vyjadřovací prostředek, stavící se vedle divadla a kina, avšak odlišný, neboť je tu závažné jen slovo. Psal jsem již rozhlasové hry a budu je psát i dále, neboť věřím v rozhlasové drama.

Carlos Larronde: Rozhlasové drama má velkou budoucnost. Není vadou, že děj rozhlasového dramatu nemůže obecnstvo vidět. To je právě výhoda, neboť nemožnost vidění je příčinou těch neomezených možností rozhlasu: prostor bez hranic, čas bez hodin, hlas bez pitvorných úst, zpěv bez hrdinského operního

postoje. Proto rozhlas může být poesí i dramatem, kdežto poesie na jevišti musí nutně ztroskotat.

René Monnat (rozhlasový autor žijící v Československu): Je neodpuštělným omylem slučovat rozhlasové drama s divadlem. Divadlo operuje dialogem a dekorací, zatím co rozhlasové drama operuje hlavně zvukem, ne však nutně též dialogem. Pokusil jsem se v „Meteoru“ o to, aby dialog, zvuk a hudby byly ekvivalentní a myslím, že to je hlavním cílem v budoucnosti rozhlasového dramatu: vytvořit harmonickou syntesu těchto tří základních vyjadřovacích prvků.

André Malraux: Nevěřím v rozhlasové drama. Všechny invence a nápady z rozhlasu dají se beze škody převést do filmu nebo do divadla. Jen tak uznávám existenci rozhlasových her, aby totiž svými pokusy prospěly vývoji filmu (nebo divadla), který jedině může všech invencí plně a úspěšně využít.

Maurice Martin du Gard: Je jisto, že rozhlasová hra jde svou vlastní cestou k cíli. Jsem přesvědčen, že na př. historická hra rozhlasem jen získává. Reprodukce prostředí je věrnější než na divadle, obrazovnost divákova je svobodnější a neomezenost prostoru a času dopomáhá k správné představě historické skutečnosti.

Paul Raynal: Nemyslím, že by radiofonie dovedla prospět dramatickému umění, leda snad v dobách televise. Tehdy však nebude už řeči o čistě rozhlasovém dramatickém umění.

Alfred Savoir: Ne, nepohrdám radiofonií. Cožpak je vůbec možno čímkoliv na světě pohrdat? Jen myslím, že je velikým nebezpečím vzhledem k svému rozšíření a moci... Nezapomeňte, že obrací se ke všem. V divadle najdeme odlišné obecnstvo o premiéře a odlišné při sté reprise. Obecnstvo avantgardního divadla je odlišné od obecnstva boulevardového divadla. Rozhlas zasahuje všechno toto obecnstvo a osamocený posluchač nemá tu spojení, nemá tu oné atmosféry, která způsobuje, že hlediště se chvěje nadšením nebo protestuje. Který autor by nebyl zděšen při myšlence, že se musí líbit tisícům posluchačů rozdílného ducha a rozdílných mravů? Ostatně myslím, že ani hudba nezískává rozhlasem. Ti, kteří ji nemilují, nebudou ji milovat proto, že ji uslyší každý den: zvyknou si na ni, a to je to nejhorší.

Nepřál bych si, aby přišlo nějaké nové rozhlasové dramatické umění. Bude trpět stále přílišným rozšířením, příliš širokým posluchačstvem. Příliš velké rozšíření vede k vulgarisaci, která je nepřítelkyní umění. Rozhlas je vůči divadlu tím, čím jsou noviny za jeden sou vůči bibliofilii.

listárna redakce

Redaktor Přítomnosti bude v měsíci srpnu na dovolené. Redakční poštu vyřídí po návratu.

Půjčovna knih » MÍR « Praha II., Vladislavova 2
Palác Báňské a hutní

Nejnovější česká literatura, jakož i německá, anglická a francouzská

Vkusné, dobré dopisní papíry

KAREL KELLNER, PRAHA VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ 61, U MUSEA
DLOUHÁ TR. 17, U STAROMĚST. NÁM.

Svět knih

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

31

Karel Toman:

SRPEN*

V zahradu uzavřenou světu
šum klasů zavívá a voní živným
chlebem.
Pokojná píseň žní jde po polích
a pod ohnivým sluncem
blážený pot si stírá člověk.

Zdaleka slyším vrata dusných
stodol,
jako by skřípal zuby,
Neviditelná ruka loupežná
se podepřela o kalenec
a čeká.

A přece mlčím, nevykřiknu
v ticho,
Nad námi hlavy naklánějí bdíce
hodiny samot našich, slunečnice.

* Ze sbírky „Měsíce - Hlas ticha“.

POZNÁMKY

ČESKOSLOVENSKÝ
GENIUS.*Selský hrdina dokonalého
dramatu.

V knihách Karla Čapka tkví
vždy hluboká lidskost, i v jeho
nejfantastičtějších skladbách.
Má vášnivý smysl pro právo
a bezpráví a prudký odpor ku
společenským zlům.

Ve svém novém románu
Hordubalovi odložil své široké
plátno společenských problémů
a fantastické satiry a podává
nám pevně zkloubenou tragedii

* Londýnští nakladatelé Allen
& Unwin vydali v červenci t. r. anglický
překlad Čapkovy Hordubala, který byl „Book Guildem“
doporučen jako nejlepší kniha čer-
vence 1934. Časopis „The Sunday
Referee“ z 15. VII. přinesl o knize
článek, jehož překlad zde otiskuje-
me.

Jací jsme. Českou národní povahu jsme sami dlouho hledali jako nějaký rukopis, založený v knihovně. Hledali jsme ji tu v lidové písni, tu v obrázcích na skle, v truhlách, v Národopisném muzeu, hledali jsme se složitě a namáhavě v Českých bratřích, splétali jsme emblemy z ocasů lva na našem znaku, hlásali jsme připojení na českou duchovní tradici, o které jsme dobře nevěděli, jaká je a v čem spočívá. Moderní sociolog, který chce býti hoden toho jména a který už přestal si představovat Čechy, ani sedí pod šumícími lipami, musí se rozhlédnouti po živém, přítomném národě kolem, jak proudí ulicemi, pracuje v továrnách, kupuje, prodává a baví se. Musíme si zvyknout hledat národ v sobě samých, nikoli v Smetanových operách. Je třeba všimati si rozdílu mezi českým a německým dítětem, jak jdou dnes po Příkopech, mezi českým a německým dělníkem, našimi a německými studenty, všimnouti si, jak rozdílně se baví Češi a Rusové. (Ferd. Peroutka: Jací jsme.)

jedince. Jeho hrdina, Juraj Hordubal, je prostý a velkomyslný sedlák, který se po osmiletém pobytu v Americe vrací domů a shledá, že mu byla jeho žena nevěrná a že, jednajíc pod vlivem svého milence, prodala i jeho stateček. Pro Hordubala znamená ztráta statečku snad právě takovou tragedii jako ztráta jeho ženy. Je však zřejmě odhodlán přijmout věci tak, jak jsou. Neboť všechna jeho citová měkkost a mravní kázeň je podložena jakýmsi věčným rozumem.

Když kreslí Hordubalovy reakce na nevěru své ženy, prokazuje Čapek hlubokou znalost charakteru, složeného téměř výhradně ze tčnosti. A proti tomuto čistému charakteru staví autor s dramatickou silou zlé povahy Hordubalovy ženy a jejího milence, Štěpána Manyu.

Hordubalova mravnost marně prosí o smilování a porozumění. Je za hrozných okol-

ností zavražděn Manyou. Pak následuje proces s Manyou a v této dlouhé části dokončuje Čapek kresbu selského života z první části knihy.

Předvádí v živé přehlídce zajímavou sbírku selských charakterů. Kreslí je dostatečně široce a pravdivě a kreslí sedláka nejen československého, ale sedláka, jehož jeho lidskost povznáší nad všechny národní hranice.

Hordubal je skvělá kniha, poznamenaná téměř na každé stránce Čapkovým geniem.

ROMÁN ČESKOSLOVENSKÉHO
HRDINY.

L. N. Zvěřina: Milan Rostislav Štefánik. Román československého hrdiny. 9 dílů (4 sv., str. 1222). Nakl. Fr. Borový, Praha 1934. Cena brož. 120 Kč, váz. 145 Kč.

Napsati román o Štefánikovi je nejen proto obtížný úkol, že jde o osobu známou mnohým ze žijících současníků a proto, že činnost Štefánikova byla nesmírně bo-

hatá, objímajíc čtyři díly světa, nýbrž i proto, že tato činnost dá se ve své bohaté třídě těžko zachytiti, zformovati v jednotnou linii i že sama osobnost Štefánikova je předmětem různých názorů, od slepého zbožňování až k nepochopitelnému znevažování. Zvěřina splnil tento těžký úkol velmi dobře, a to po stránce historické i umělecké, obsahové i formální, díky své velké lásce k hrdinovi románu i svědomitosti, s níž neúnavně, po dlouhé roky sbíral a třídil materiál, ježž musil pracně sháněti nejen studiem literatury a dokumentů, nýbrž i osobními styky s rodinou, rodáky a přáteli Štefánikovými, s jeho spolupracovníky našimi i cizími, návštěvou míst, kde se děj odehrával. Jenom tak se mu mohlo podařiti oživit a čtenáři intimně přiblížit nejen samotného M. R. Štefánika od kolébky až k hrobu, nýbrž i řadu jiných osob (rodiče Štefánikovy, Vrchlického, Bláho, Zikmundíka, Jansena, Grazianiho, Janína, české umělce v Paříži atd., atd.) a že jeho scenerie jsou živé, plné světla, vzduchu a života.

Celá bohatá látka rozvržena jest v 9 dílů: V matčině dlaní, Do světa, Paříž, Mont Blanc, Neklid, V boží dlaní, Mraky se stahují, Požár, Hrdinův pád.

Román je myšlen jako symfonická skladba hudební, jak patrně i z označení prvních kapitol jednotlivých dílů (Andante moderato gracioso, Un poco accelerando atd. v utalé gradaci a vždy prudceji, až k Allegro strepitoso al fine fortissimo). Při konstrukci díla měl Zvěřina na mysli Smetanovu symfonickou báseň „Má vlast“, zvláště „Tábor“ a „Blaník“.

Život Štefánikův je pojat v smysle biblického: „Vím, Hospodine, že není v moci člověka cesta jeho, aniž jest v moci muže toho, kterýž chodí, aby spravoval krok svůj

FEUILLETON

Karel Čapek:

MUŽ, KTERÝ SE NELIBIL*

„Pane Kolda,“ řekl pan Pacovský strážmistroví Koldovi, „já mám něco pro vás.“ Pan Pacovský býval totiž za Rakouska policajtem, dokonce u jízdní stráže; ale po válce se nějak nemohl vpravit do nových poměrů, šel do pense, ohlédl se drobet po světě a konečně si najal hostince Na vyhlídce; je to sic trochu samota, ale ones to začínají mít lidé rádi, tyhle výlety, vyhlídky, koupání v rybníce a takové ty věci. „Pane Kolda,“ řekl tedy pan Pacovský, „já do toho nevidím. Já tam mám jednoho hosta, už čtrnáct dní, nějaký Roedl to je. Copak o to, on platí slušně, nechlastá ani nehraje, ale... Víte co,“ vyhrkl pan Pacovský, „přijďte se někdy na něj podívat.“

*) Povídky z jedné kapsy.

„Co s ním je?“ ptal se pan Kolda.

„To je právě to,“ pravil pan Pacovský pohoršeně, „já nevím. Nic vám na něm není zvláštního, ale — jakpak bych vám to řekl? Mně se ten člověk nelíbí. No.“

„Roedl, Roedl,“ přemýšlel strážmistr Kolda. „To jméno mně nic neříká. Čím je?“

„Já nevím,“ řekl pan Pacovský. „Říká, že je bankovní úředník, ale já vám z něho nemůžu dostat, od které banky je. Mně se to nelíbí. Je to sice takový zdvořilý človíček, ale — A poštu taky žádnou nedostává. Já mám dojem, jako by se vyhýbal lidem. A to se mně nelíbí.“

„Jak to,“ mnil strážmistr Kolda, „že se vyhýbá lidem?“

„On se ani nevyhýbá,“ pravil pan Pacovský nejistě, „ale... prosím vás, kdopak bude v září na venkově? A když se před hospodou zastaví auto, tak on se vám sebere třeba od jídla a jde do svého pokoje. Teda

tak je to. Já vám říkám, mně se ten Roedl nechce líbit.“

Pan Kolda chvíli přemýšlel. „Tak víte co, pane Pacovský,“ pronesl moudře, „řekněte mu třeba, že na podzim hospodu zavíráte. Ať si jde do Prahy nebo na jiný okres, že jo! Načpak bysme ho tu měli zrovna my? A je to.“

Den nato, v neděli, se vracel mladý četník Hurých, řečený Máriačka neboli Panenka, s pochůzkou; cestou ho napadlo, stavím se v hospodě, a zamířil rovnou od lesa k dvorku hospody Na vyhlídce. Když už byl v zadním vchodu, zastavil se, aby si pro foukl lulkou. Vtom slyšel, jak řinklo okno v prvním patře do dvora a něco za ním žuchlo na zem. Panenka vyběhl na dvorek a chytil za rameno člověka, který si tak z něho nic vyskočil z okna. „Pane,“ řekl káravě, „co to děláte?“

Muž, kterého držel za rameno, byl bledý a bezvýrazný. „Proč bych neskákal?“ ozval se chabě. „Já tady totiž bydlím.“

Četník Panenka uvažoval krátce o situaci. „To je možné,“ řekl, „ale mně se nelíbí, že skáчете z okna.“

„Já jsem nevěděl, že je to zakázané,“ omlouval se bezvýrazný muž. „Zeptejte se pana Pacovského, že tu bydlím. Já jsem totiž Roedl.“

„To je možné,“ pravil četník Panenka. „Tak mně ukažte své papíry.“ „Papíry?“ děl pan Roedl nejistě. „Já totiž nemám s sebou žádné papíry. Já si o ně dopišu.“

„My už si o ně dopíšeme sami,“ řekl Panenka ochotně. „Pojďte se mnou, pane Roedl.“

„Kam?“ bránil se pan Roedl, popelavý ve tváři. „Jakým právem... jakým právem mě chcete sebrat?“ „Protože se mně nelíbíte, pane Roedl,“ prohlásil Panenka. „Nedělejte žádné řeči a pojďte.“

Na četnické stanici seděl pan strážmistr Kolda v papučích, kouřil dlouhou fajfku a četl úřední noviny. Když uviděl Panenku s panem Roedlem, spustil veliký křik: „Ale Ježíšmarjá, Máriačko, co mně to děláte? Copak

Henry Drummond & Co. LTD.
továrna jemných angl. látek
SHIPLEY (England)

ANGLICKÉ PÁNSKÉ LÁTKY

Z TOVÁRNY PŘÍMO

K V Á M

Prodej ve velkém i malém
Ceny: Kč 90—, Kč 130— za 1 m

Sklad a generální zastoupení
Emil Grodecký, Praha I,
Bílková 10 - Telefon 624-95

Vzorky na venek vyplaceny

(Jer. 10., 23.). — Vyšší vůle řídí jeho osudy a jeho vlastní ocelová vůle stojí v jejich službách. Sřídím, k němuž všechno snažení Štefánikovo směřuje, je národ, docela ve smyslu výchovy a tradice otcovské, v smysle dějin rodu, z něhož vyšel hrdina Vilko Šulek, popravený r. 1848 u Hlohovce, zcela v souladě s geniem rodného kraje, jenž hrál tak čestnou úlohu v národním zápase Slováků.

Osvobodit národ! Utvořití samostatný stát československý! Tomuto cíli obětuje vše. Zdraví, klid, lásku k ženě a konečně život. Vyšší vůle formuje tragicky, ale monumentálně jeho život tak, že stojí sám. Ani jedna z okouzlivších ho divčích hlav nesblížila se s ním plně a trvale. První láska, spanilá

Gréta Lehmannová, utone v jezeře, od nejopravdovější Anenky Reichmannové — se odtrhne sám, aby se nezdálo, že jde za prospěchem hmotným, nejkrásnější z nich — čistý květ Tahiti Ata-Ari — zahyne před jeho zraky v moři, když chce vynést nejvzácnější perlu, a poslední — markýza Benzoniová, zalilka nad jeho tragickým pádem.

Základní tragický a heroický tón zdůrazňuje ještě více tělesná slabost a choroba hrdinova. Ale nadevší tou tragikou, často srdce rozrušující, svítí záře dobrého srdce Štefánikova, jeho okouzlivící, dětský nevinný úsměv a stále vítězné hrdinovo až ke konečnému triumfu ideje: „... že konečně s ním vždycky zvítězíte.“ Ale ani tu není klidu, uspokojení, Štefánik vidí

plíseň v mistrovském díle. Vidí budoucí hořkosti, spory Slováků s Čechy, kofistnictví, nebezpečí irredenty. Teprve pád, smrtelný a bolestný pád ponořil ho „do hloubek sladkých a bezedných“.

Prvých pět dílů je pracováno do široka, do detailů, poslední tři jsou skutečně allegria; konec se blíží závrtnatou rychlostí, rychlostí meteuoru. Je to plně zdůvodněno dynamikou děje i technikou, neboť vyličit život Štefánikův za války dopodrobna vedlo by ke škodlivému ritandanu a k roztržitosti. Tak, jak jest, představuje děj románu stálý vzestup, stálé zrychlování tempa, dosažení závratné výše a pád.

Neobyčejně šťastně podává Zvěřina pohled do rodiny Štefánikovy, do poměrů na Slovensku před převratem, líčí syté Štefánikův život v Praze i v Paříži, dramaticky podává vzestup na Mont Blanc, evokuje rajskou přírodu i život na Tahiti, s vynikajícími rozkladnými prvky evropské kultury, otevírá průhled do srdce hrdinova i do světového dění.

Štefánik je podán jako světlá postava hrdinská, ale spisovatel dá nám tu a tam taktně poznati i jeho slabé stránky. Není to však snaha snížit osobnost vyrostší do rozměrů nadlidských, nýbrž upozorniti sebe i nás, že to byl přece jen člověk, náš člověk, ač jeden z nejlepších našich lidí.

Slovenština, již dává Zvěřina bouřiti Slovákům, zní zcela nenápadně a harmonicky vedle češtiny. Spisovatel zálibně opakuje některé výrazy, z nichž některé nejsou právě nejšťastnější: prozpytný pohled, zabylo mu úzko, bahn tmavla, víno zlátko. Někde je epická šíře na škodu. Prvé díly nesly by leckde škrty bez ublížení hodnotě díla. — Pokrovovský a Prklonský nebyli ministři, nýbrž vysokými minister-skými úředníky.

Jinak je román Zvěřinův z dobrého materiálu a dobré konstrukce. Patří jistě k nejlepším románům naší osvobozené literatury.

Snad by se dalo leccos říci stručněji, snad by nebylo na škodu skladby oslabiti mystický tón, který se místy nápadně probíjí na povrch (na př. shoda v datu narození Aty-Ari a smrti Grětky Lehmannové). Poněkud více než zdrávo pracuje autor s visemi minulosti, aby zesílil některé průvodní tóny.

Kniha se čte na jeden doušek a vyniká rozhodně nad průměr obsahem i formou. Zařadí ji knižnice školních (vyšší třídy škol středních, školy odborné, učitelství ústavy) a do knižnic spolkových i obecních měl by se snažiti všichni, jimž záleží na kladném poslání knihoven.

—fp v N. O.

CESTA DO HLUBIN NOCI
VE FILMU. L. F. Céline, autor proslulého románu Cesta do hlubin noci, prodal znovu U. S. A. právo na zfilmování své knihy. Mešká právě v Hollywoodu, kde se spisovatelem Jacques Devallem pracují na scenariu. Na podzim vydá nakladatelství Fr. Borového jeho druhou práci „Církev“, kterou překládá opět Jaroslav Zaorálek.

NA SV. ANNU VE VÍDNI
— Dobrodružná plavba pražským podzemím — Z tajemství válečných arsenálů — U Rabastů v Krušovicích — Plavecká mistrovství ČSR. — atd. v novém čísle SVĚTO-ZORU.

MOSKEVSKÉ SLAVNOSTNÍ
DIVADELNÍ HRŮ od 1. do 10. září 1934. Podrobné prospekty a cestovní podmínky zdarma: Zastoupení INTOURISTU, cestovní kancelář TRAVEMA, Praha II., Jungmannova 38, telefon 244-06, 399-62.

nemám mít pokoj ani v neděli? Proč mně sem zrovna v neděli vodíte lidi?“

„Pane strážmistře,“ hlásil Panenka, „mně se ten člověk nelíbí. Když mě viděl jít do hospody, skočil oknem na dvorek a chtěl se ztratit do lesa. A papíry taky nemá. Tak jsem ho sebral. Je to nějaký Roedl.“

„Aha,“ řekl pan Kolda se zájmem. „Pan Roedl. Tak už vás tu máme, pane Roedl.“

„Vy mně přece nemůžete zatknout,“ pravil znepokojeně pan Roedl.

„To nemůžeme,“ souhlasil pan Kolda. „Ale můžeme vás zadržet, že jo! Márinko, skočte do té hospody, prohledejte pokoj pana Roedla a nechte sem donést jeho věci. Sedněte si, pane Roedl.“

„Já... já odpírám jakoukoliv výpověď,“ koktal pan Roedl rozčileně. „Já si budu stěžovat... já protestuju —“

„Ježíšmarjá, pane Roedl,“ vzdychl pan Kolda, „vy se mně nelíbíte! Já se s vámi nebudu tahat. Sedněte si tamhle a držte hubu.“ Načež se chopil novin a četl dále.

„Kouknete se, pane Roedl,“ řekl po chvíli, „ono vám je vidět na vocích, že to s vámi není v pořádku. Já bych na vašem místě řekl všechno, a budete mít pokoj. Ale když nechcete, tak je taky dobře.“

Pan Roedl seděl bledý a zrosený potem; pan Kolda ho pozoroval, frkaje odpozem, a pak šel přerovnávat houby, které sušil nad kamny.

„Helejte, pane Roedl,“ začal zase po nějaké době, „tak my budeme

zjišťovat vaši identitu; a vy zatím budete sedět u soudu a nikdo s vámi nebude mluvit. Člověče, nebuďte protivný!“

Pan Roedl setrval v zarytém mlčení a pan Kolda znechuceně bručel si čistil dýmku. „No jo,“ řekl, „tak se podívejte: ono to může trvat třeba měsíc, než vás zjistíme; ale ten měsíc, pane Roedl, vám pak nezapočítají do trestu. Dyt' je to škoda, takhle ztratit měsíc trestu!“

„A když se přiznám,“ řekl pan Roedl váhavě, „tak...“

„Tak se na vás uvalí vyšetřovací vazba, že jo,“ vykládal pan Kolda, „a ta se vám započítá. Dělejte si, co chcete. Vy se mně nelíbíte, já budu rád, až si vás odvezou ke krajskému. Teda tak je to, pane Roedl.“

Pan Roedl vzdychl; v jeho těžkých očích byl žalostný a skoro uštváný výraz. „Proč,“ vydralo se z něho, „proč mně každý říká, že se mu nelíbím?“

„Protože máte strach,“ děl rozšafně pan Kolda. „Vy něco skrejváte, pane Roedl, a to nemá nikdo rád. Pročpak se nikomu nepodíváte do očí? Vy nemáte pokoj. To je to, pane Roedl.“

„Rosner,“ opravil bledý člověk stísněně.

Pan Kolda se zamyslel. „Rosner, Rosner, počkejte, který Rosner? To mně zní nějak povědomě.“

„No přece Rosner Ferdinand,“ vyhrkl člověk.

„Rosner Ferdinand,“ opakoval pan Kolda, „to už mně něco říká. Rosner Ferdinand...“

„Depositní banka ve Vídni,“ pomáhal bledý muž.

„Aha!“ zvolal radostně pan Kolda. „Zpronevěra. Už to mám. No jo, Rosner! Člověče drahá, vždyť na vás máme už tři roky zatykač! Tak vy jste Rosner,“ opakoval potěšen. „Ale proč jste to hned neřekl? Koukejte, já bych vám byl málem ukázal dveře, a vy jste Rosner! Márinko,“ hlaholil na vstupujícího četníka Hurycha, „vždyť je to Rosner, defraudant!“

„Totiž,“ trhl sebou Rosner trochu bolestně.

„Ale, Rosnere,“ chlácholil ho pan Kolda, „na to si zvyknete. Buďte rád, že už je to venku. Proboha vás prosím, člověče zlatá, kde jste se po ty tři roky schovával?“

„Schovával,“ řekl Rosner hořce. „Buďte ve spacím voze nebo v těch nejdražších hotelech. Tam se člověka neptají, kdo je a odkud je.“

„A jeje,“ pravil pan Kolda soucitně, „to jste s tím měl náramnou režii, že jo!“

„To si myslím,“ ulevoval si Rosner. „Ale copak jsem mohl do nějaké hospody, kam přijdou poldové na štáru? Pane, já musel pořád žít nad své poměry! Nikde jsem nebyl dýl než tři noci, až tady — a tady jste mne čapli.“

„No jo,“ těšil ho pan Kolda. „Ale to už vám docházely prachy, vidíte, Rosnere? To už byl stejný konec.“

„Byl,“ souhlasil Rosner. „Ale já vám povím, že bych to byl dýl ani nevydržel. Jezus, vždyť já jsem si po ty tři roky s nikým od srdce nepromluvil, až tady! Vždyť já jsem se nemohl ani najíst! Jak se na mne

někdo podíval, už jsem se hleděl ztratit... Každý si mně tak prohlížel,“ stěžoval si Rosner, „každý mně připadal, jako by byl od policie. Považte si, i pan Pacovský.“

„Z toho si nic nedělejte,“ pravil pan Kolda. „Pan Pacovský je totiž bejvalej od policie.“

„Tak vidíte,“ bručel Rosner: „pak má být našinec někde za větrem! Proč si mě tak každý prohlížel? Copak vypadám jako nějaký zločinec?“

Pan Kolda ho pozorně přezkoumal. „Já vám něco řeknu, Rosnere,“ řekl, „teď už ne; teď už vypadáte jako docela obyčejný člověk. Ale předtím jste se mně, holenuku, nelíbil; já nevím, co tak na vás neštimalo... No,“ rozhodl, „Márinka vás odvede k soudu. Ještě není šest hodin, tak to vám započítají dnešek do vazby. Kdyby nebyla neděle, tak bych vás tam odvedl sám, abyste viděl, že — hm, že už proti vám nic nemám. To dělala jen ta cizota, Rosnere; ale teď je to v pořádku. Márinko, zatkněte ho!“

„Víte, Márinko,“ pravil toho večera pan Kolda, „já vám řeknu, mně se ten Rosner dost líbil. Docela milý člověk, že jo! Já myslím, že mu nedají víc než rok.“

„Já jsem se přimluvil,“ řekl četník Panenka, zardívaje se, „aby mu dali dvě deky. On není zvyklý spát na kavalcí...“

„To je dobře,“ mnil pan Kolda. „A já řeknu dozorcí, aby s ním sem tam promluvil. Aby ten Rosner teda viděl, že je zas mezi lidma.“